

MTÜ KODUKANT LÄÄNEMAA STRATEEGIA AASTATEKS 2023-2027+

Vastu võetud üldkoosoleku otsusega 25.05.2023
Muudatused vastu võetud üldkoosoleku otsusega 15.10.2024 ja 05.06.2025

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus	3
1. Strateegia	5
1.1. Visioon 2029.....	5
1.2. Eesmärgid, mõõdikud ja meetmed	5
1.2.1. Ettevõtluse arendamine.....	5
1.2.2. Elukeskkonna arendamine	9
1.2.3. Koostöö arendamine.....	12
1.2.4. Sotsiaalteenuste arendamine	14
1.3. Strateegia uuenduslikkus ja integreeritus	16
2. Strateegia elluviimine.....	18
2.1. Organisatsiooni juhtimine ja arendamine	18
2.2. Toetusmeetmete rakendamine	18
2.2.1. Rahastamiskava	18
2.2.2. Rakenduskavad	19
2.2.3. Taotluste hindamine	20
3. Strateegia seire	27
3.1. Seire korraldus	27
3.2. Strateegia muutmine.....	32
 Lisa 3. Strateegia koostamise protsess	34
Lisa 4. Strateegia seos teiste arengudokumentidega.....	37

Sissejuhatatus

MTÜ Kodukant Läänemaa (KKLM) on asutatud 17.02.2003, alates 2006. aastast on KKLM üheks kohalikuks LEADER-tegevusrühmaks Eestis. Ühingu tegevuse eesmärgiks on kogukonna juhitud kohalik areng, sh:

- avaliku-, era- ja mittetulundussektori koostöö arendamine;
- maamajanduse- ja ettevõtluse arendamine, eelkõige läbi uute töökohtade loomise ja olemasolevate säilitamise;
- teenuste kättesaadavuse parandamine, sh läbi kogukonnateenuse arendamise;
- kohalike elanike ja kogukondade, sh noorte võimestamine ning vabatahtliku tegevuse toetamine;
- sotsiaalse kaasatuse suurendamine;
- piirkonna eripära ning loodus- ja kultuuripärandi esile toomine ning säilitamine;
- maaelu propageerimine, piirkonna tutvustamine ja positiivse maine kujundamine;
- keskkonna- ja kliimasõbralike lahenduste välja töötamine ja rakendamine ning kohaliku ressursi kestliku kasutamise propageerimine;
- innovaatiliste lahenduste välja töötamine ja rakendamine, sh arukate külade edendamine;
- siseriikliku ja rahvusvahelise koostöö arendamine ning koostöövõrgustike loomisele ja arendamisele kaasa aitamine.

Ühingu tegevuspiirkond on:

- Haapsalu linn, v.a Haapsalu linnaline piirkond (Lääne maakond)
- Lääne-Nigula vald (Lääne maakond)
- Lääneranna valla Hanila ja Lihula piirkonnad (Pärnu maakond)
- Vormsi vald (Lääne maakond)

Kokku on ühingul 2023. aasta lõpu seisuga 71 liiget, sh 4 kohalikku omavalitsust.

Käesoleva strateegia elluviimise põhiinstrumendiks on LEADER-meetme toetused. LEADER-sekkumise üldeesmärk on maapiirkondades atraktiivse elu- ja ettevõtluskeskkonna ning aktiivsete ja ühtehoidvate kohalike kogukondade terviklik arendamine. Spetsiifilisteks eesmärkideks on:

- ettevõtluse arendamine eelkõige uute tasuvate töökohtade ja/või innovaatiliste lahenduste kaudu;
- kohalike kogukondade, elanike ning noorte tulevikuliidrite võimestamine;
- teenuste kättesaadavuse parandamine, sh kogukonnateenuse arendamise kaudu;
- keskkonna- ja kliimasõbralike (sh bio- ja ringmajandust propageerivate) lahenduste väljatöötamine ning rakendamine;
- maaelu positiivse kuvandi säilitamine ja propageerimine, sh arukate külade edendamine.

Perioodil 2023–2027 rakendatakse lisaks LEADER-meetme (EAFRD) vahenditele ka Euroopa Sotsiaalfond+ omi. Kohalike tegevusrühmade toetatavad tegevused peavad panustama vähemalt ühte järgmistest eesmärkidest:

- pikaajalise hoolduse teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine ning hoolduskoormuse leevendamine;
- inimväärikuse tagamine ning sotsiaalse kaasatuse suurendamine.

Strateegia koostamist alustati 2022. aasta märtsis piirkonna ettevõtjate, kolmanda sektori organisatsioonide ja omavalitsuse esindajate koostöös.

Esimese tegevusena viidi läbi lõppeva perioodi mõju-uuring (**Lisa 1. MTÜ Kodukant Läänemaa LEADER meetmete mõjude analüüs perioodil 2014-2020+**). Mõju-uuringu eesmärk oli hinnata MTÜ Kodukant Läänemaa strateegia aastateks 2014-2020+ elluviimist, sh kuidas on LEADER meetmete kaudu perioodil 2014-2021 toetatud projektid aidanud kaasa strateegias seatud eesmärkide täitmisele.

Samuti koostati eraldi tegevuspiirkonna analüüs (**Lisa 2. Tegevuspiirkonna analüüs**), milles kirjeldati tegevuspiirkonna asustust, rahvastikku, ettevõtlust ja tööhõivet, elukeskkonda jt sotsiaalmajanduslikke näitajaid.

Sisendi saamiseks ja sihtgruppide arvamuse väljaselgitamiseks viidi läbi mitmeid seminare ning arutelusid (**Lisa 3. Strateegia koostamise protsess**).

Samuti on kirjeldatud strateegia seos teiste riiklike ja piirkondlike arengudokumentidega (**Lisa 4. Strateegia seos teiste arengudokumentidega**).

Strateegiadokument koosneb kolmest osast. Esimeses osas on välja toodud piirkonna strateegia: visioon, eesmärgid, mõõdikud ja toetusmeetmed. Teine osa sisaldab strateegia elluviimise kirjeldust: rahastamiskava, taotlusvoorude ja hindamise korraldus, hindamiskriteeriumid. Kolmas osa keskendub seiresüsteemi kirjeldusele.

1. Strateegia

MTÜ Kodukant Läänemaa strateegia koostamisel on arvestatud LEADER-sekkumise üld- ja erieesmärgke, lõppeva perioodi mõju-uuringut, tegevuspiirkonna analüüsi, aruteluseminaride sisendit ning juhtrühma ettepanekuid. Lähtutud on teistest piirkonda puudutavatest riikliku ja kohaliku tasemega arengudokumentidest.

Strateegia koosneb **visioonist** (üldistav kirjeldus soovitud tulevikust), **eesmärkidest** (kirjeldus konkreetse valdkonna soovitud tulevikust), **tulemusnäitajatest** (eesmärkide saavutamist mõõtvad näitajad), **meetmetest** (eesmärkide saavutamiseks mõeldud tegevuste kogum) ning **väljundnäitajatest** (meetmete elluviimist mõõtvad ja eelistusi esile toovad näitajad).

Strateegia meetmed 1 ja 2 on avatud taotlejatele, kolmas on mõeldud tegevusrühmale koostööprojektide elluviimiseks. Meede 4 toetuse saaja on kohalik tegevusrühm MTÜ Kodukant Läänemaa, tegevusi saavad ellu viia ettevõtted, MTÜ-d (sh KKLM), sihtasutused ning kohalikud omavalitsused.

1.1. Visioon 2029

Aastal 2029 on Kodukant Läänemaa tegevuspiirkond mitmekülgne ja **innovaatiline ettevõtlus**- ja külastuskeskkond, kus kasutatakse säästvalt ja targalt **kohalikke ressursse** ja pärandit ning luuakse **väärt töökohti** elanikkonnale.

Siinne **elukeskkond** pakub võimalusi erinevateks elustiilideks, on turvaline ning vastab eri vanusegruppide vajadustele. **Kvaliteetne avalik ruum** toetab **vaimse ja füüsilise tervise** hoidmist ja enesearengut.

Piirkonnas elavad rahulolevad ja teotahtelised inimesed ning pulbitseb aastaringne elu. Siinsed **kogukonnad on aktiivsed** ning tugeva identiteediga. Tegevuspiirkond on tuntud ja **eristuva kuvandiga**.

1.2. Eesmärgid, mõõdikud ja meetmed

1.2.1. Ettevõtluse arendamine

Meetme rakendamise vajaduse kirjeldus

Kodukant Läänemaa tegevuspiirkonna rahvaarv on püsinud perioodil 2014-2021 praktiliselt stabiilsena. Elanikkond on vananev, mistõttu surve tööealisele elanikkonnale kasvab. Perioodil 2018–2021 oli aktiivsete ettevõtete ja töötajate arv piirkonnas tervikuna kasvutrendis, samas on keskmine palgatase võrreldes Eesti keskmisega tagasihoidlik. Samuti on piirkonna registreeritud töötute arv vabade töökohtade kohta Eesti keskmisest kõrgem. Väljakutseks on uute (sh kõrgema palgataseme ja lisandväärtusega) töökohtade loomine, samas ka olemasolevate töökohtade säilitamine.

Piirkonnal on potentsiaali ettevõtluse arendamisel, eelkõige puhkemajanduses ja ressursimajanduses¹. Muuhulgas on vajalik pöörata tähelepanu ka piirkonnale omase loodusliku ja kultuurilise eripära rakendamisele toodete ja teenuste arendamisel.

Piirkonda uute elanike ja külastajate meelitamisel on võtmetähtsusega oluliste teenuste aastaringne kättesaadavus.

Meetme rakendamise eesmärgid

Eesmärk 1.1: Loodud on tingimused töökohtade (sh kõrgema lisandväärtuse- ja palgatasemega) tekkeks ja säilimiseks.

Eesmärk 1.2: Ettevõtluses kasutatakse kestlikult kohalikke ressursse ning tuuakse esile piirkonna eripära ning loodus- ja kultuuripärandit.

Eesmärk 1.3: Piirkonna elanike ja külastajate jaoks olulised teenused on aastaringelt kättesaadavad.

Eelistatakse projekte, mis lisaks meetme peamistele eesmärkidele vastavad ka strateegia horisontaalsetele eesmärkidele:

- keskkonna- ja kliimasõbralike lahenduste rakendamine;
- innovaatiliste lahenduste² rakendamine;
- koostöövõrgustike³ loomine ja arendamine;
- noorte aktiivsuse⁴ tõstmine.

Meetme tegevuste lõppsihtrühm on tegevuspiirkonna elanikud ja külastajad.

Tabel 1. Eesmärkide tulemusnäitajad

Mõõdik	Algtase 2024	Sihttase 2029	Allikas
Loodud töökohtade arv (R.37) ⁵	0 ⁶	5	Projektide elluviijate tagasiside (e-PRIA)
Toetust saanud ettevõtete sotsiaalmaksuga maksustatud summa kasv töötaja kohta	0	10%	Äriregister

¹ Ressursimajandus on loodusvarade tõhus ja säästev kasutamine, et tagada nende jätkusuutlikkus ning majanduse ja keskkonna tasakaal.

² Innovaatilised lahendused on uued ja loovad meetodid, tehnoloogiad või lähenemisviisid, mis aitavad oluliselt kaasa konkreetse probleemi lahendamisele või valdkonna arendamisele. NB! Innovatsiooniks ei loeta taotleja poolt uue toote või teenuse loomist või olemasoleva parendamist kui selleks ei kasutata uusi ja loovad meetodeid, tehnoloogiad või lähenemisviise.

³ Koostöövõrgustik on erinevate organisatsioonide vaheline struktureeritud ja sihipärane koostöövorm, mille ülesanne on ühiste eesmärkide saavutamine ning teabe ja kogemuste vahetamine. NB! Koostöövõrgustike arendamiseks ei loeta projekte, kus koostöö on vaid projekti elluviimise vahend (nt koostöö teenusepakujatega) või kus koostöö võib tekkida kaudselt tulevikus, kuid ei ole projekti otsene eesmärk.

⁴ Noorte aktiivsuse tõstmise all mõeldakse projekte, mille tegevused on otseselt noortele suunatud (nende osaluse, kaasamise või eestvedamise kaudu) või kui toetuse taotlejaks on noor (vanuses kuni 30 kaasaarvatud). NB! Projekte, kus noored on kaudsed kasusaajad või teenuse üks sihtrühmadest, ei loeta noorte aktiivsuse tõstmisele suunatud projektideks.

⁵ Siin ja edaspidi: R... viitab ühise põllumajanduspoliitika strateegiakava kohustuslikule seirenäitajale.

⁶ Mõõtmist alustatakse strateegia elluviimisega. Algtase on 0, kuna mõõdetakse mõju toetuse saajale.

Keskkonnasäästlikkust ning kliimamuutuste leevendamist toetavate projektide arv (R.27)	0	10	Projektide elluvijate tagasiside (e-PRIA)
--	---	----	---

Tabel 2. Meede 1: Ettevõtluse arendamine

Meetme osakaal projektitoetuse vahenditest	42%
Toetatavad tegevusvaldkonnad	<ul style="list-style-type: none"> • Ettevõtluseks vajalike investeeringute tegemine, sh investeeringud keskkonnasõbralikesse lahendustesse ja energiatõhususe parandamisesse. • Ettevõtlusalaste koostöövõrgustike³ arendamine. • Noorte ettevõtlusaktiivsuse tõstmine. • Ettevõtlusinnovatsiooni toetavate tegevuste elluviimine (sh teenusdisain ja prototüüpide loomine). • Kohalikul ressursil ja eripäral⁷ põhinevate toodete ja teenuste arendamine. • Piirkonnas puuduvate teenuste loomine, sh kogukonnateenuste⁸ arendamine.
Mittetoetatavad tegevusvaldkonnad	<ul style="list-style-type: none"> • Kalandusega seotud tegevused (Läänemaa Rannakalanduse Seltsi poolt toetatavad tegevused).
Abikõlblikud kulud	<ul style="list-style-type: none"> • Investeeringud materiaalsesse või immateriaalsesse varasse (taristusse, hoonetesse, seadmetesse, tarkvarasse jne), sh taastuenergia lahendustesse taotleja enda tarbeks. • Investeeringuga otseselt seotud tööde ja teenuste kulud, mis moodustavad kuni 15% investeeringu maksumusest, sh: <ul style="list-style-type: none"> - ehitamisega seotud ettevalmistavate tööde kulud, sh keskkonnamõju hindamise, energiaauditi, teostatavusuuringu, projekteerimistöö ning projekteerimiseks vajaliku ehitusgeoloogilise ja geodeetilise uurimistöö kulud; omanikujärelevalve ja muinsuskaitse järelevalve kulud; - koolituskulud; - turundustegevuse, sh turu-uuringu läbiviimise kulud.

⁷ Kohalik ressurss on KKLM piirkonna päritolu looduslik ressurss (maavarad, puit, biomass, meri, põllumajandus-saadused jmt). NB! Kohalikuks ressursiks ei loeta inimressurssi ning taastuenergiat. Kohalik eripära on piirkonnale omane looduslik (näiteks mereliskus, hajaasustus) ja kultuuriline eripära (näiteks pärandkultuur, käsitöö).

⁸ Kogukonnateenus on kogukonna vajaduspõhine ja paindlik teenus piirkonnas, kus tururegulatsioon ei toimi ja/või teenus ei ole kättesaadav. Kogukonnateenuse projekti esitamise õiguse otsustab KKLM üldkoosolek.

	<ul style="list-style-type: none"> • Ühistegevuse⁹ raames elluviidavate mitte-investeeringute, sh koolitustegevuse, turunduse, sündmuste korraldamise, ja projektijuhtimise kulud. • Ühistegevusega otseselt seotud investeeringud materiaalsesse või immateriaalsesse varasse, mis moodustavad kuni 15% ühistegevuse maksumusest.
Mitteabikõlblikud kulud	<ul style="list-style-type: none"> • Projektijuhtimise kulud, v.a ühistegevuse puhul kuni 50% ühistegevuse maksumusest. • Ühistegevuse raames tehtavad püsikulu tüüpi kulud (näiteks kontoriruumi rent ja kommunaalkulud). • Kinnistu ostmise kulud. • Taastuvenergia, sh. päikese-, tuule- ja hüdroenergia kasutuselevõtmise ja arendamise kulud eraldiseisva ettevõtlusena tulu teenimise eesmärgil. • Kõik muud LEADER määrusest tulenevad mitteabikõlblikud kulud.
Toetuse saajad	<ul style="list-style-type: none"> • Mikroettevõtted¹⁰ • Väikeettevõtted¹¹
Nõuded taotlejale	<ul style="list-style-type: none"> • KKLMi tegevuspiirkonnas tegutsev (piirkonda registreeritud ja/või tegevus toimub piirkonnas). • Registreeritud vähemalt 12 kuud enne taotluse esitamist. • Taotlemisele eelneva majandusaasta käive vähemalt 5000 eurot. • Taotlejal on õigus ühes taotlusvoorus esitada üks projekt. • Eelnevate KKLMi LEADER projektide vähemalt esimene maksetaotlus on esitatud. • Kõik muud nõuded taotlejale, mis tulenevad LEADER määrusest.
Toetuse suurus ¹²	<ul style="list-style-type: none"> • Minimaalne 5 000€ • Maksimaalne 80 000€, suurprojektidel¹³ 160 000€
Toetuse määr	<ul style="list-style-type: none"> • Minimaalselt 15% • Maksimaalselt 60% • Kogukonnateenuse⁸ puhul maksimaalselt 90% • Väikelaeva, maastiku- ja mootorsõiduki, välja arvatud liikurmasina soetamisel maksimaalselt 30%
Väljundnäitajad ¹⁴	<ul style="list-style-type: none"> • Säilitatud töökohtade arv. • Innovaatilisi lahendusi² loovate projektide arv.

⁹ Ühistegevus on projekt, mis viiakse ellu kuni 2-aastase tegevuskava alusel vähemalt kahe juriidilise isiku või füüsilisest isikust ettevõtja poolt, kellest vähemalt üks ei ole kohalik tegevusrühm.

¹⁰ Mikroettevõtte on kuni 10 töötajaga ettevõtte, kelle aastakäive või aastabilansi kogumaht ei ületa 2 miljonit eurot (OÜ-d, FIE-d, AS-d, tulundusühistud, täisühingud, usaldusühingud).

¹¹ Väikeettevõtte on kuni 50 töötajaga ettevõtte, kelle aastakäive või aastabilansi kogumaht ei ületa 10 miljonit eurot (OÜ-d, FIE-d, AS-d, tulundusühistud, täisühingud, usaldusühingud).

¹² Toetus on vähese tähtsusega abi.

¹³ Suurprojekt on projekt, millel on märkimisväärne mõju piirkonnale (nt palju uusi töökohti). Suurprojekti esitamise õiguse otsustab KKLM-i üldkoosolek.

¹⁴ **Läbivalt kõikide meetmete puhul:** näitajatele sihttasemeid ei määratleta, vaid jälgitakse jooksvalt vastavate taotluste arvu.

	<ul style="list-style-type: none"> • Koostöövõrgustike³ loomisele ja arendamisele suunatud projektide arv. • Noorte aktiivsuse⁴ tõstmisele suunatud projektide arv. • Uute/parendatud teenuste, sh kogukonnateenuste⁸ arv. • Uute/parendatud kohalikul eripäral/ressursil⁷ baseeruvate teenuste arv. • Uute/parendatud toodete arv. • Uute/parendatud kohalikul eripäral/ressursil⁷ baseeruvate toodete arv. • Korrastatud/rajatud taristuobjektide¹⁵ arv. • Ühistegevustes osalenute arv.
--	--

1.2.2. Elukeskkonna arendamine

Meetme rakendamise vajaduse kirjeldus

Kodukant Läänemaa tegevuspiirkonna rahvaarv on püsinud perioodil 2014-2021 praktiliselt stabiilsena. Elanikkond on vananev, mistõttu surve tööelisele elanikkonnale kasvab. Väljakutseks on piirkonna elukeskkonna parendamine ja elu toetavate teenuste arendamine, mis tooks piirkonda uusi (tööelisi) elanikke kui ka parendaks juba olemasolevate elanike elutingimusi.

Piirkond on omanäoline nii loodusressursside (meri, rannaalad, väikesaared, mets, kaitsealad, pärandniidud, märgalad jne) kui ka traditsioonide ja kultuuripärandi poolest (rannarootslased, kohalik käsitöö, taluarhitektuur ja töövõtted, kohalikud muuseumid, pärandkultuuri objektid jmt). Piirkonna eripära vajab hoidmist, edasiarendamist ning senisest tulemuslikumat rakendamist ja eksponeerimist (nt turismis).

Meetme rakendamise eesmärgid

Eesmärk 2.1: Piirkonnas on loodud kvaliteetne, atraktiivne, erinevate huvirühmadega arvestav avalik ruum.

Eesmärk 2.2: Elu toetavad teenused on aastaringselt kättesaadavad kõigis piirkondades ja kõigile eagrupidale.

Eesmärk 2.3: Piirkonna eripära on hoitud ja arendatud ning piirkond on tuntud üle Eesti ja piiriüleselt.

Eelistatakse projekte, mis lisaks meetme peamistele eesmärkidele vastavad ka strateegia horisontaalsetele eesmärkidele:

- keskkonna- ja kliimasõbralike lahenduste rakendamine;
- innovaatiliste lahenduste² rakendamine;
- koostöövõrgustike³ loomine ja arendamine;
- noorte aktiivsuse⁴ tõstmine.

Meetme tegevuste lõppsihtrühm on tegevuspiirkonna elanikud ja külastajad.

¹⁵ Taristuobjekt on ühiskonna toimimiseks vajalik rajatis või tehnosüsteem, näiteks teed, sillad, elektrivõrgud, veevargid, sidevõrgud.

Tabel 3. Eesmärkide tulemusnäitajad

Mõõdik	Algtase 2024	Sihttase 2029	Allikas
Keskkonnasäästlikkust ning kliimamuutuste leevendamist toetavate projektide arv (R.27)	0	5	Projektide elluvijate tagasiside (e-PRIA)

Tabel 4. Meede 2: Elukeskkonna arendamine

Meetme osakaal projektitoetuste eelarvest	42%
Toetatavad tegevusvaldkonnad	<ul style="list-style-type: none"> • Avaliku ruumi parendamine (sh pargid, mänguväljakud, spordirajatised jne). • Küla- ja seltsimajade isemajandamisvõimekuse tõstmine (sh investeeringud keskkonnasäästlikesse lahendustesse ja energiatõhususe parandamisse). • Piirkonna elanikele oluliste teenuste, sh kogukonnateenuste⁸ arendamine. • Elukeskkonna turvalisuse, sh kriisidega valmisoleku suurendamine. • Noorte aktiivsuse⁴ tõstmine. • Loodus- ja kultuuripärandi säilitamine, arendamine ja esitlemine (sh objektide konserveerimine, taastamine, eksponeerimine jms). • Mainekujundusprojektide tegemine (sh piirkonna eripära tutvustavate sündmuste korraldamine jms).
Mittetoetatavad tegevusvaldkonnad	<ul style="list-style-type: none"> • Kalandusega seotud tegevused (Läänemaa Rannakalanduse Seltsi poolt toetatavad tegevused). • KOV ülesannete asendamiseks tehtavad tegevused v.a tegevused, mis lisavad uuenduslikku väärtust või elemente.
Abikõlblikud kulud	<ul style="list-style-type: none"> • Investeeringud materiaalsesse või immateriaalsesse varasse (taristusse, hoonetesse, seadmetesse, tarkvarasse jne), sh taastuvenergia lahendustesse taotleja enda tarbeks. • Investeeringuga otseselt seotud tööde ja teenuste kulud, mis moodustavad kuni 15% investeeringu maksumusest, sh: <ul style="list-style-type: none"> - ehitamisega seotud ettevalmistavate tööde kulud, sh keskkonnamõju hindamise, energiaauditi, teostatavusuuringu, projekteerimistöö ning projekteerimiseks vajaliku ehitusgeoloogilise ja geodeetilise uurimistöö kulud;

	<ul style="list-style-type: none"> - omanikujärelevalve ja muinsuskaitsele järelevalve kulud; - koolituskulud; - turundustegevuse, sh turu-uuringu läbiviimise kulud. • Ühistegevuse⁹ raames elluviidavad mitte-investeeringute, sh koolitustegevuse, turunduse, sündmuste korraldamise ja projektijuhtimise kulud. • Ühistegevusega otseselt seotud investeeringud materiaalsesse või immateriaalsesse varasse, mis moodustavad kuni 15% ühistegevuse maksumusest.
Mitte-abikõlblikud kulud	<ul style="list-style-type: none"> • Projektijuhtimise kulud, v.a ühistegevuse puhul kuni 50% ühistegevuse maksumusest. • Ühistegevuse raames tehtavad püsikulu tüüpi kulud (näiteks kontoriruumi rent ja kommunaalkulud). • Kinnistu ostmise kulud. • Taastuvenergia, sh päikese-, tuule- ja hüdroenergia kasutuselevõtmise ja arendamise kulud eraldiseisva ettevõtlusena tulu teenimise eesmärgil. • Kõik muud LEADER määrusest tulenevad mitteabikõlblikud kulud.
Toetuse saajad	<ul style="list-style-type: none"> • MTÜ-d (sh KKLM) • SA-d • Kohalikud omavalitsused
Nõuded taotlejale	<ul style="list-style-type: none"> • KKLM tegevuspiirkonnas tegutsev (piirkonda registreeritud ja/või tegevus toimub piirkonnas). • Registreeritud vähemalt 12 kuud enne taotluse esitamist. • Taotlejal on õigus ühes taotlusvoorus esitada üks projekt. • Eelnevate KKLM-i LEADER projektide vähemalt esimene maksetaotlus on esitatud. • Kõik muud nõuded taotlejale, mis tulenevad LEADER määrusest.
Toetuse suurus ¹²	<ul style="list-style-type: none"> • Minimaalne 5 000€ • Maksimaalne 80 000€, suurprojektidel¹³ 160 000€
Toetuse määr	<ul style="list-style-type: none"> • Minimaalselt 15% • Kasumit mittetaotlevate projektide puhul maksimaalselt 90% • Ettevõtlusele suunatud projektide puhul maksimaalselt 60% • Kogukonnateenuse⁸ puhul maksimaalselt 90% • Väikelaeva, maastiku- ja mootorsõiduki, välja arvatud liikurmasina soetamisel maksimaalselt 30%
Väljundnäitajad ¹⁴	<ul style="list-style-type: none"> • Innovaatilisi lahendusi² loovate projektide arv. • Koostöövõrgustike³ loomisele ja arendamisele suunatud projektide arv. • Noorte aktiivsuse⁴ tõstmisele suunatud projektide arv. • Loodus- ja kultuuripärandi säilitamise, arendamise ja esitlemisega seotud projektide arv.

	<ul style="list-style-type: none"> • Jätkusuutlike mainekujundus-/turundusprojektide arv. • Uute/parendatud avalikus ruumis paiknevate objektide arv. • Uute/parendatud teenuste, sh kogukonnateenuste⁸ arv. • Ühistegevustes osalenute arv.
--	---

1.2.3. Koostöö arendamine

Meetme rakendamise vajaduse kirjeldus

Ühis⁹- ja koostöötegevused¹⁶ on üks olulisi võimalusi, mis aitab erinevate KKLM piirkonna huvigruppide ja sektorite esindajatel hankida kogemusi ning koguda uusi mõtteid, mida rakendada kohaliku piirkonna arendamiseks. Lisaks parimate praktikate tutvustamisele on ühis- ja koostöötegevused olulised erinevate võrgustike loomisel ja arendamisel ning potentsiaalsete taotlejate algatusvõime suurendamisel.

Ühis- ja koostöötegevuste jätkamine on kindlasti vajalik juba algatatud koostöö edasiarendamiseks (kohaliku toidu propageerimine, kogukondade aktiivsuse tõstmine, kestliku turismi arendamine, piirkonna üldise maine kujundamine). Uuel perioodil on täiendavalt fookusesse seatud noorte aktiivsuse⁴ tõstmisega ning KKLM liikmetega seotud tegevused.

Lisaks eelmainitud tegevusvaldkondadele võetakse ühis- ja koostöötegevuste algatamisel arvesse ka strateegia horisontaalseid eesmärke:

- keskkonna- ja kliimasõbralike lahenduste rakendamine;
- innovaatiliste lahenduste² rakendamine;
- koostöövõrgustike³ loomine ja arendamine;
- noorte aktiivsuse⁴ tõstmine.

Siseriiklikult on peamiseks koostööpartneriteks kujunenud territoriaalselt lähedased Lääne- ja Põhja-Eesti ning sarnaste piirkondlike eripäradega tegevusrühmad. Samas on KKLM avatud uutele koostööpartneritele nii riigisiselt kui ka piiriüleselt.

Piirkondlike ühistegevuste võimalikud partnerid on kohalikud omavalitsused, maakondliku arenduskeskus (SA Läänemaa) ja valdkondlikud arendus- ja katusorganisatsioonid.

Ühis- ja koostöötegevuste peamiseks kasusaajateks on tegevuspiirkonna elanikud, vabaühendused ja ettevõtjad.

Meetme rakendamise eesmärk

Eesmärk 3: Piirkondlik, siseriiklik ning piiriülene koostöö on süsteemne ja tulemuslik ning lähtub piirkonna arenguvajadustest.

Meetme tegevuste lõppsihtrühm on tegevuspiirkonna elanikud ja külastajad.

¹⁶ Koostöötegevus on projekt, mis viiakse ellu vähemalt kahe kohaliku tegevusrühma poolt. Koostöötegevuse korral võib toetatava tegevuse asukoht jääda väljapoole Eestit, piirdudes Euroopa Liidu ja Euroopa Majanduspiirkonnaga.

Tabel 5. Eesmärgi nr 3 tulemusnäitajad

Mõõdik	Algtase 2024	Sihttase 2029	Allikas
Ühis- ja koostöötegevuste arv	0	4	KKLM tagasiside (e-PRIA)

Tabel 6. Meede 3: Koostöö arendamine

Meetme osakaal projektitoetuse eelarvest	16%
Toetatavad tegevusvaldkonnad	Siseriiklike ja piiriüleste koostöötegevuste ja piirkondlike ühistegevuste kavandamine ja elluviimine strateegia visiooni ja horisontaalsete eesmärkidega seotud valdkondades.
Abikõlblikud kulud	<ul style="list-style-type: none"> • Piiriülese koostöötegevuse ettevalmistamise kulud. • Teavitustegevusega seotud kulud (reklaam, turundus, trükiste koostamine ja väljaandmine). • Riigisisel ja välisriigis toimuval sündmusel osalemise kulud, sh osavõtutasud ning lähetuskulud. • Koolituse, seminari, teabepäeva, õppereisi ja muu samalaadse ürituse korraldamise kulud. • Uuringu ja eksperthinnangu tellimise kulud. • Ühis- ja koostöötegevusega otseselt seotud investeeringud materiaalsesse või immateriaalsesse varasse. • Projektijuhtimise kulud kuni 50% koostöötegevuse maksumusest.
Mitte-abikõlblikud kulud	<ul style="list-style-type: none"> • Investeeringud hoonetesse ja taristusse. • Kõik muud LEADER määrusest tulenevad mitteabikõlblikud kulud.
Toetuse saajad	Kohalik tegevurühm MTÜ Kodukant Läänemaa
Nõuded taotlejale	Nõuded taotlejale tulenevad LEADER määrusest.
Toetuse suurus	<ul style="list-style-type: none"> • Minimaalne 5 000€ • Maksimaalne 80 000€
Toetuse määr	<ul style="list-style-type: none"> • Toetuse määr kuni 90%, • Piiriülese koostöö ettevalmistamine 100%
Väljundnäitajad	<ul style="list-style-type: none"> • Ühis- ja koostöötegevustes osalenud partnerite arv • Ühis- ja koostöötegevustes osalenute arv

NB! Tegemist on tegevusrühma meetmega ühis- ja koostöötegevuste elluviimiseks! Need projektid ei läbi hindamisprotsessi, vaid kuuluvad kinnitamisele üldkoosoleku poolt.

1.2.4. Sotsiaalteenuste arendamine

Meetme rakendamise vajaduse kirjeldus

Tegevuspiirkonnas on mitmeid sihtrühmi, kes kannatavad isoleerituse, üksinduse või ebaproportsionaalselt suure hoolduskoormuse all, sh **vanemaealised** ja **erivajadustega inimesed** ning **omastehooldajad**.

Tegevuspiirkonna elanikkond on vananev, probleemiks on **vanemaealise** elanikkonna sotsiaalne isolatsioon. Hajaasustusest tingitult on vanemaealiste inimeste ligipääs teenustele ja aktiveerivatele tegevustele, sh huvitegevusele, piiratud. Vanemaealiste kaasatus vabatahtlikku tegevusse ja (sotsiaalsesse) ettevõtlusesse on vähene, arendamist vajab põlvkondadevaheline koostöö.

Erivajadusega inimeste arv Eestis kasvab, mis on tingitud nii elanikkonna vananemisest kui ka **erivajaduste** sagenemisest noorte ja keskealiste seas. 2022. aasta "Elanikkonna hoolduskoormuse uuringu" põhjal tegeleb hooldamisega 15% vähemalt 16-aastastest Eesti elanikest (Läänemaal 12% ja Pärnumaal 13%). Suur osa hoolduskoormusest lasub hooldatava lähedastel. 11% hooldajatest hooldab lapsi (alla 16-aastased), 28% tööealisi (16-64 aastased) ja 75% pensioniealisi (65-aastased ja vanemad), sh võib hooldajal olla mitmes vanuserühmas hooldatavaid.

Suurenenud on vajadus kvaliteetsete pikaajalise hoolduse teenuste järele. Nende kättesaadavus on aga ebapiisav, mistõttu jäävad **omastehooldajad** sageli tööturult eemale. Hoolduskoormuse tõttu kannatab sageli omastehooldajate majanduslik toimetulek, eneseteostus, lähisuhted, füüsiline ja vaimne tervis.

Ühiskondliku teadlikkuse tõstmine on oluline osa sotsiaalprobleemide ennetamisel ja abivajajate tõhusamal toetamisel. Võtmeküsimuseks on valdkondade- ja sektoritevahelise koostöö arendamine, sh koostöö kogukondade, vabaühenduste ja huvigruppidega.

Nende probleemide leevendamiseks rakendatakse perioodil 2023–2027 lisaks LEADER-meetme vahenditele ka Euroopa Sotsiaalfondi omi. Meetmega adresseeritakse mõlemat sekkumise eesmärki:

- pikaajalise hoolduse teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine ning hoolduskoormuse leevendamine;
- inimväärikuse tagamine ning sotsiaalse kaasatuse suurendamine.

Meetme rakendamise eesmärgid

Eesmärk 4.1: Tagatud on teenused ja tegevused väärrikaks ning aktiivseks vananemiseks.

Eesmärk 4.2: Erivajadusega inimeste ja omastehooldajate toimetulek ning sotsiaalne kaasatus on paranenud.

Eesmärk 4.3: Kogukondade teadlikkus ja valmisolek abivajavate inimestega tegelemiseks on tõusnud.

Eelistatakse projekte, mis lisaks meetme peamistele eesmärkidele vastavad ka strateegia horisontaalsetele eesmärkidele:

- keskkonna- ja kliimasõbralike lahenduste rakendamine;

- innovaatiliste lahenduste² rakendamine;
- koostöövõrgustike³ loomine ja arendamine;
- noorte aktiivsuse⁴ tõstmine.

Meetme sihtrühmaks (lõppkasusaajaks) on MTÜ Kodukant Läänemaa tegevuspiirkonna:

- vanemaealised elanikud 55+;
- erivajadusega elanikud 16+;
- omastehoolidajad 16+;
- elanikud 16+ ühiskondlikku teadlikkust ja kogukondade valmisolekut tõstvate projektide puhul.

Tabel 7. Eesmärkide tulemusnäitajad

Möödik	Algtase 2024	Sihttase 2029	Allikas
Miniprojektide arv	0	38	Taotlused

Tabel 8. Meede 4: Sotsiaalteenuste arendamine

Meetme osakaal rahastusest	Rahastamine toimub eraldiseisvast allikast: Euroopa Sotsiaalfond+
Toetatavad tegevusvaldkonnad	<ul style="list-style-type: none"> • Vanemaealistele inimestele¹⁷ parema ligipääsu tagamine teenustele ja aktiveerivatele tegevustele. • Vabatahtlikkuse ja sotsiaalse ettevõtluse soodustamine vanemaealistele inimestele seas. • Puudega ja erivajadusega¹⁸ inimeste iseseisva toimetuleku toetamine ja võrdsete võimaluste tagamine. • Omastehoolidajate, puudega ja erivajadusega inimeste lähedaste toetamine. • Tuge vajavate sihtrühmade olemasolu teadvustamine ühiskonnas ja kogukondade valmisoleku kasvatamine nendega teadlikult tegelemiseks. • Tugigruppide ning katusorganisatsioonide tegevuse arendamine.
Mitteabikõlblikud tegevusvaldkonnad	Riigi või KOV-i poolt pakutavad sotsiaal- ja tervishoiuteenused ning tööturumeetmed, välja arvatud juhul, kui tegevused loovad juba olemasolevatele teenustele lisandväärtust.
Abikõlblikud kulud	<p>Abikõlblikud on vältimatult vajalikud kulud miniprojekti eesmärgi saavutamiseks, sh:</p> <ul style="list-style-type: none"> • koolituse, seminari, teabepäeva, õppereisi ja muu samalaadse ürituse korraldamise kulud; • uuringu ja eksperthinnangu tellimise kulud;

¹⁷ Vanemaealine inimene – inimene vanuses 55+.

¹⁸ Erivajadusega inimene – inimene, kellel on füüsiline või psüühiline kõrvalekalle, mille tõttu ta vajab kõrvalabi.

	<ul style="list-style-type: none"> • tugitegevuste ja uuenduslike lahenduste väljatöötamise ning piloteerimise kulud; • valdkonna spetsialistide kaasamise ja nõustamistegevusega seotud kulud; • teabematerjali koostamise ja väljaandmise kulud; • riigisisel ja välisriigis toimuval seminaril, konverentsil, messil või õppereisil osalemise kulud, sh osavõtutasu ning lähetuskulud; • koostöötegevuste elluviimise ja kavandamise kulud; • ligipääsetavuse parandamise kulud, sh viipekeele tõlge või kirjutustõlge kuulmispuudega inimestele; • projektijuhi töötasu, v.a kui projektijuht on ametnik või avalikus teenistuses töötav töötaja, kelle tööülesanded on sarnased toetatava tegevusega; • asjakohased sõidukulud; • projektiga otseselt seotud tegevuskulud (sh väikevahendid) kuni 20% projekti kogueelarvest; • ESF+ sümboolika kulud.
Mitteabikõlblikud kulud	<ul style="list-style-type: none"> • Investeeringud materiaalsesse ja immateriaalsesse varasse, sh maa, kinnisvara ja taristu ostmise kulud. • Püsikulu tüüpi kulud.
Toetuse saajad	Toetuse saaja on kohalik tegevusrühm MTÜ Kodukant Läänemaa, kes korraldab tegevuste elluviimiseks miniprojektide taotlusvoore.
Nõuded minikonkursil osalejale	<ul style="list-style-type: none"> • Ettevõtted, MTÜ-d (sh KKLM), SA-d, kohalikud omavalitsused, kes tegutsevad KKLM tegevuspiirkonnas ja/või kelle planeeritav tegevus on suunatud meetme sihtrühmale.
Toetuse suurus ¹²	<ul style="list-style-type: none"> • Minimaalne: 2 000€ • Maksimaalne: 6 029€, suurprojektidel¹³ 12 058€
Toetuse määr	100%
Väljundnäitajad ¹⁴	<ul style="list-style-type: none"> • Projekti tegevustes osalejate arv, sihttase 380 • Ühiskondlikku teadlikkust ja kogukondade valmisolekut tõstvate projektide arv, sihttase 5

1.3. Strateegia uuenduslikkus ja integreeritus

Kodukant Läänemaa strateegia 2024-2027 keskendub sarnaselt eelmisele perioodile kahele strateegilisele valdkonnale – ettevõtluse ja elukeskkonna arendamisele. Kummalegi valdkonnale on seatud strateegilised eesmärgid, mis on suunatud piirkonna eripära arendamisele ja selleks vajalike eeltingimuste loomisele.

Kolmandaks, nn täiendavaks strateegiliseks valdkonnaks on piirkondliku, siseriikliku ning piiriülese koostöö arendamine, mis on kavandatud KKLM-i poolt algatatud ühis- ja koostöötegevuste elluviimiseks. Projekte kavandatakse strateegia visiooni ja horisontaalsete eesmärkidega seotud valdkondades.

Uuenduseks on sotsiaalvaldkonna toetamine. Varasemalt ei ole adresseeritud ühiskonna haavatavamaid gruppe, millega nüüd tegeletakse Euroopa Sotsiaalfond+ toetuse raames.

Strateegiaga eelistatakse projekte, mis vastavad horisontaalsetele eesmärkidele:

- keskkonna- ja kliimasõbralike lahenduste rakendamine;
- innovaatiliste lahenduste² rakendamine;
- koostöövõrgustike³ loomine ja arendamine;
- noorte aktiivsuse⁴ tõstmine.

Need projektid, mis panustavad ühte või mitmesse horisontaalsesse näitajasse, saavad hindamisel enam punkte. See tähendab, et kõikide projektidega püüeldakse läbivalt nimetatud horisontaalsete eesmärkide täitmise poole.

Kirjeldatud lähenemine on oma olemuselt uudne ning võimaldab liikuda süsteemselt strateegia visiooni suunas. Strateegia uudsus seisneb selle terviklikkuses ning integreerituses – visiooni saavutamisesse saavad panustada nii ettevõtjad kui ka avaliku ja kolmanda sektori esindajad. Nii on võimalik meetmete ulatuslikuma mõju saavutamine.

Strateegia on koostatud lähtuvalt LEADER-lähenemise üldpõhimõtetest, samuti teistest riikliku ja regionaalse tasandi arengudokumentidest. Sel viisil on tagatud omavaheline kooskõla, et käesolev strateegia panustaks ka laiemalt Eesti ühiskonnas määratletud väljakutsete lahendamisse.

2. Strateegia elluviimine

Kodukant Läänemaa strateegiat viiakse ellu toetusmeetmete kaudu. Strateegia elluviimine sisaldab:

- organisatsiooni juhtimist ja arendamist;
- toetusmeetmete rakendamist.

2.1. Organisatsiooni juhtimine ja arendamine

Kodukant Läänemaa praegust organisatsiooni on täpsemalt kirjeldatud tegevuspiirkonna analüüsis (**Lisa 1. Tegevuspiirkonna analüüs**).

KKLM kõrgeimaks organiks on **üldkoosolek**, mis otsustab organisatsioonide peamiste arengusuundade jt. seaduses ette nähtud teemade üle. Üldkoosoleku roll on ka strateegia kinnitamine.

Organisatsiooni üldjuhtimist korraldab **juhatuse**, kes valib enda hulgast juhatuse esimehe.

Igapäevase töö eest vastutab **tegevjuht**, kes kinnitatakse ametisse juhatuse poolt. **Tegevmeeskonda** kuuluvad projektijuhid võetakse tööle vastavalt organisatsiooni vajadusele ja võimalustele.

Projektitaotlusi hindab **hindamiskomisjon**, kelle valib üldkoosolek. Komisjoni otsused on sõltumatud, komisjoni töökord kinnitatakse eraldi dokumendina.

KKLM juhtimisorganite töökord on täpsemalt toodud KKLM põhikirjas ja sise-eeskirjades. Tegevmeeskonna töökord on reguleeritud lisaks ametijuhenditega.

KKLM organisatsioonilise võimekuse arendamine toimub enamjaolt koostöö meetme (Meede 3) kaudu. Algatatakse ja osaletakse projektides, mis vastavad meetme eesmärkidele ja kokku lepitud fookusteemadele.

2.2. Toetusmeetmete rakendamine

2.2.1. Rahastamiskava

KKLM strateegia elluviimist rahastatakse peamiselt kahest allikast, milleks on LEADER-programmi (EAFRD) ja Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) vahendid. Omafinantseeringu tagamiseks kogutakse liikmemaksu. Samuti võib KKLM osaleda muudest allikatest rahastatud projektides, kui need aitavad kaasa visiooni saavutamisele.

Eelarve maht määrati kindlaks regionaalministri ja sotsiaalkaitseministri määrustega. KKLM kogu perioodi eelarve on 3 281 872,8 eurot, millest LEADER-programmi projektitoetused 2 375 559,11 eurot ja Euroopa Sotsiaalfond+ projektitoetused 229 102 eurot.

Tegevusrühma toetus moodustub 26% LEADER ja Euroopa Sotsiaalfond+ meetmetest väljamakstud projektitoetuse summast. Euroopa Sotsiaalfond+ meetme rakenduskulud kaetakse LEADER-meetmest. KKLM eeldatav tegevusrühma toetus on 677 211,85 eurot.

Tabel 9 kirjeldab planeeritava eelarve põhimõttelist jaotust strateegia valdkondade ja meetmete kaupa.

Tabel 9. Kodukant Läänemaa eelarve jagunemine

		Meede	Eelarve	Toetusmäärad	Toetussummad
LEADER-programm	Projektitoetused 2 375 559,11€	1. Ettevõtluse arendamine	42% 997734,83€	Kuni 60% Kuni 90% kogukonna-teenuste arendamise puhul	Minimaalne: 5 000€ Maksimaalne: 80 000€, suurprojektil 160 000€
		2. Elukeskkonna arendamine	42% 997734,83€	Kuni 90% kasumit mitte-taotlevate projektide puhul Kuni 60% ettevõtlusele suunatud projektide puhul	Minimaalne: 5 000€ Maksimaalne: 80 000€, suurprojektil 160 000€
		3. Koostöö arendamine	16% 380089,45€	Kuni 90% Piiriülese koostöö ettevalmistamise puhul 100%	Minimaalne: 5 000€ Maksimaalne: 80 000€
	Tegevusrühma toetus 677 211,85€	Tegevusrühma kulud	677211,85€	100%	-
Sotsiaalfond+	Projektitoetused 229 102€	4. Sotsiaal-teenuste arendamine	229 102€	100%	Minimaalne: 2 000€ Maksimaalne: 6 029€, suurprojektil: 12 058€

2.2.2. Rakenduskavad

LEADER-programmi projektitoetuste jagamine toimub iga-aastaste rakenduskavade alusel, mille kinnitab üldkoosolek. Rakenduskavas määratletakse taotlusvoorude toimumise ajad ja eelarve ning meetme täpsem kirjeldus, sh meetme rakendamise vajadus ja eesmärgid, meetme sihtrühm, toetatavad tegevused, projektitoetuse maksimaalne suurus ja määr, nõuded projektitoetuse taotlejale ja projektitoetuse saajale, projektitaotlusega esitatavad dokumendid, seirenäitajad, projektitaotluste hindamiskriteeriumid. Samuti võib rakenduskavaga sätestada teatud kitsendusi, näiteks vähendada meetmete maksimaalse toetussumma suurust voorude lõikes. Nõuded rakenduskavale sätestab LEADER määrus. Rakenduskava esitatakse PRIA-le.

Aastatel 2024–2025 on kavas kasutada kuni 80% Meede 1 ja Meede 2 projektitoetuse vahenditest ja aastal 2026 20%, millele lisanduvad eelmiste aastate jäägid. LEADER-koostöö meetme projektid vältavad kuni perioodi lõpuni. Sel viisil kindlustatakse eelarve

optimaalne kasutus, sh tegevusrühma rahastamine, kuna see on seotud väljamaksete summaga.

Taotlusvoorudest teavitab KKLM avalikkust vastavalt LEADER määrusele ja KKLM projektitoetuse taotluste menetlemise korrale. Taotlemine toimub e-PRIA keskkonnas, v.a sotsiaalteenuste arendamise meetme puhul, kus taotlused esitatakse otse tegevusrühmale. KKLM meetmetest saavad toetust taotleda tegevuspiirkonnas või selle hüvanguks tegutsevad organisatsioonid.

Taotlus peab sisaldama informatsiooni, mis on nõutud LEADER määruses. Vastava elektroonilise taotlusvormi koostab PRIA. Lisaks tuleb taotluses kajastada informatsioon, mis on vajalik tegevusrühmale taotluste hindamiseks. Kõnealune teave esitatakse samuti e-PRIA vahendusel.

Tabel 10. LEADER Meede 1 ja Meede 2 eelarve jagunemine aastate lõikes

2023	2024	2025	2026	2027
Ülemineku periood	20%	60%	20%	Kasutamata osa

*Meede 3 eelarve kasutamine aastate lõikes sõltub KKLM üldkoosoleku poolt heaks kiidetud ühis- ja koostööprojektidest.

Sotsiaalteenuste arendamise meetme taotlus esitatakse Riigi Tugiteenuste Keskusele. Tegemist on meetme rakendamiseks mõeldud katusprojekti (nn vihmavarjuprojekti) kirjeldusega, mille nõuded sätestatakse eraldi. **Samuti sätestatakse eraldi kord vihmavarjuprojekti elluviimiseks, sh miniprojektide voorude korraldamiseks.**

2.2.3. Taotluste hindamine

2.2.3.1. LEADER projektitoetuse taotluste hindamine

KKLM-ile esitatavate LEADER meetmete “Ettevõtluse arendamine” ja “Elukeskkonna arendamine” projektitoetuse taotluste hindamine toimub üldjuhul 6-astmelise protsessina:

1. Eelnõustamine KKLM-i töötajate poolt (soovituslik)

Taotluste esitamisele eelneb taotlejate eelnõustamine, mille raames annab KKLM-i tegevmeeskond infot KKLM-i strateegia, meetmete, tingimuste jms. kohta ning vajaduse korral nõustatakse taotlejat projekti sisu osas. Eelnõustamine on taotlejatele soovituslik.

2. Taotluste tehniline kontroll KKLM-i töötajate poolt

Taotluste esitamise järgselt kontrollib KKLM-i tegevmeeskond taotluse vastavust nõuetele. Vajaduse korral antakse taotluse esitajale aega puuduste likvideerimiseks. Antud etapis ei anta hinnangut dokumentide sisule.

3. Juhatuse otsus projektide hindamisele saatmise kohta

Taotluste tehnilise kontrolli tulemustest lähtuvalt teeb juhatus otsuse

projektide hindamisele saatmise kohta, tehniliselt mittevastavaid taotlusi hindamisele ei saadeta.

4. Taotlejate ärakuulamine ja paikvaatlused

Kõigile taotlejatele antakse võimalus oma projekti hindamiskomisjonile tutvustada kas paikvaatlusel või ärakuulamisel. Projektide tutvustamine on vabatahtlik. Projekti paikvaatluse vajalikkuse otsustab hindamiskomisjoni esimees.

5. Elektrooniline hindamine

Hindamiskomisjoni liikmed hindavad e-PRIA keskkonnas igat projekti vastavalt hindamiskriteeriumidele, millest moodustab esialgne pingerida.

Hindamiskomisjoni liikmete osavõtul viiakse läbi hindamiskoosolek, kus moodustatakse projektide paremusjärjestus. Hindamiskomisjoni poolt koostatud paremusjärjestus esitatakse kinnitamiseks juhatusele.

6. Juhatuse koosolek ja otsus

Juhatus teeb otsuse paremusjärjestuse esitamiseks PRIA-le, võttes aluseks hindamiskomisjoni protokoll. KKLM juhatusel on õigus pingerea tulemuste mitte kinnitamiseks, kui ta on tuvastanud, et hindamise läbiviimisel on eksitud protseduurireeglite vastu.

Täpsemalt on hindamise protseduuri kirjeldatud KKLM projektitoetuse taotluste menetlemise korras.

Taotluste hindamiskriteeriumid jagunevad kaheks osaks:

1. Taotluse mõjuga seotud kriteeriumid
2. Taotluse kvaliteediga seotud kriteeriumid

Hindamine toimub skaalal 1–4, kus 4 – väga hea, 3 – hea, 2 – rahuldav, 1 – puudulik. Lisaks rakendatakse taotluste hindamisel lävendit – kui taotlus saab koondhindeks¹⁹ 2,5 või vähem, siis seda ei rahuldata.

LEADER meetmetele “Ettevõtluse arendamine” ja “Elukeskkonna arendamine” rakendatakse samu kriteeriume ja osakaale.

Tabel 11. LEADER toetustaotluste hindamiskriteeriumid

Taotluse mõjuga seotud kriteeriumid		
Hindamiskriteerium ja osakaal	Kirjeldus	Skaala 1-4
1.1. Projekti vajalikkuse põhjendatus ja mõju 20%	Hinnatakse seoseid vajaduste ja kavandatud tegevuste vahel. Kas tegevus toob endaga kaasa	1 – Projektis ei ole arenguvajadusi/kitsaskohti lahti mõtestatud, projekt ei too kaasa positiivset muutust

¹⁹ Koondhinne moodustub hindamiskomisjoni liikmete poolt antud hinnete aritmeetilisest keskmisest.

	positiivse muutuse taotleja ja/või tegevuspiirkonna jaoks (uute toodete, teenuste, töökohtade loomine, konkurentsivõime kasv jms).	taotleja/tegevuspiirkonna jaoks. 2 – Projektist võib aru saada, millist arenguvajadust/kitsaskohta lahendatakse, projekti ei too kaasa olulist positiivset muutust taotleja/tegevuspiirkonna jaoks. 3 – Projektis on arenguvajadused/kitsaskohad arusaadavalt välja toodud, projekt toob kaasa positiivse muutuse taotleja/tegevuspiirkonna jaoks. 4 – Projektis on arenguvajadused/kitsaskohad ja lahendused selgelt välja toodud, projekt toob kaasa olulise positiivse muutuse taotleja/tegevuspiirkonna jaoks.
1.2. Projekti sidusus strateegia meetme eesmärkidega 10%	Hinnatakse, kas ja mil määral on projekt seotud meetme eesmärkidega – kas ja mil määral aitab projekti elluviimine nende saavutamisele kaasa.	1 – Projekt ei panusta meetme eesmärkide täitmisesse. 2 – Projekt panustab ühe meetme eesmärgi täitmisesse. 3 – Projekt panustab kahe meetme eesmärgi täitmisesse. 4 – Projekt panustab kõigi kolme meetme eesmärgi täitmisesse.
1.3. Projekti panus meetme tulemus- ja väljundnäitajate täitmisesse 10%	Hinnatakse, kas ja mil määral mõjutavad projekti tulemused meetme tulemus- ja väljundnäitajate täitmist.	1 – Projekt ei panusta tulemus- ja väljundnäitajate täitmisesse. 2 – Projekt panustab vähesel määral tulemus- ja väljundnäitajate täitmisesse. 3 – Projekt panustab tulemus- ja väljundnäitajate täitmisesse. 4 – Projekt panustab oluliselt (mitme) tulemus- ja väljundnäitajate täitmisesse.
1.4. Projekti panus horisontaalsete eesmärkide saavutamisse 20%	Hinnatakse, kas ja mil määral projekt panustab: - keskkonna- ja kliimasõbralike lahenduste rakendamisesse; - innovatsiooni;	1 – Projekt ei panusta horisontaalsete eesmärkide täitmisesse. 2 – Projekt panustab ühe eesmärgi täitmisesse. 3 – Projekt panustab kahe või kolme eesmärgi täitmisesse. 4 – Projekt panustab kõigi

	- koostöövõrgustike loomisesse ja arendamisesse; - noorte aktiivsuse tõstmisesse.	nelja eesmärgi täitmisesse.
1.5. Projekti tulemuste jätkusuutlikkus 5%	Hinnatakse, kas projekti tegevused on kestlikud, omafinantseeringu allikad ning finantsjärjepidevus on tagatud, loodud teenus või toode on jätkusuutlik?	1 – Tegevused lõppevad projekti lõpuga, investeeringuobjekti edasine kasutamine ei ole läbi mõeldud. 2 – Projekti tulemused on vähesel määral kestlikud. 3 – Projekti tulemused on enamjaolt kestlikud. 4 – Projekti tulemused on jätkusuutlikud (näiteks teenuse osutamine jätkub ka peale projekti lõppu). Rajatud investeeringuobjektide edasine kasutamine on läbi mõeldud ja realistlik.

2. Taotluse kvaliteediga seotud kriteeriumid		
Hindamiskriteerium ja osakaal	2024-2027	Skaala 1-4
2.1. Projekti tegevuskava selgus 10%	Hinnatakse, kas projekti tegevuskava on läbimõeldud ja teostatav ning kas tegevused on vajalikud projekti eesmärgi saavutamiseks.	1 – Tulemuste saavutamine ei ole realistlik. 2 – Tulemuste saavutamine on vähesel määral realistlik. 3 – Tulemuste saavutamine on enamjaolt realistlik. 4 – Tulemuste saavutamine on realistlik.
2.2. Projekti eelarve selgus ja kulude põhjendatus 20%	Hinnatakse, kas projekti eelarve on selge ja realistlik (sh kooskõlas projekti sisuga) ning kas tegevused on piisavalt kuluefektiivsed planeeritud tulemuste saavutamiseks?	1 – Eelarve ei ole selge ja realistlik, kulud ei ole põhjendatud. 2 – Eelarve on vähesel määral selge ja realistlik. 3 – Eelarve on enamjaolt selge ja realistlik. 4 – Eelarve on selge ja realistlik ning kulud põhjendatud.
2.3. Taotleja kogemus ja pädevus 5%	Hinnatakse taotleja kogemust ja kvalifikatsiooni tegevuste elluviimiseks (sh uue toote/teenuse turuletoomiseks) ning	1 – Taotleja ja/või tema meeskonnaliikmete võimekus projekti ellu viia on väga väike – kogemused ja kvalifikatsioon projektiga seotud valdkonnas

	taotleja pädevust projektide elluviimisel.	ning projektide elluviimise pädevus puudub. 2 – Taotlejal ja/või tema meeskonnaliikmetel on osaline võimekus projekti elluviimiseks. 3 – Taotlejal ja/või tema meeskonnaliikmetel on üldiselt võimekus projekti elluviimiseks. 4 – Taotlejal ja/või tema meeskonnaliikmete võimekus projekti ellu viia on väga suur - kogemused ja kvalifikatsioon projektiga seotud valdkonnas ning projektide elluviimise pädevus on suur.
--	--	---

2.3.3.2. Meetme "Sotsiaalteenuste arendamine" miniprojektide hindamine

Miniprojektide hindamiskriteeriumid jagunevad kaheks osaks:

1. Taotluse mõjuga seotud kriteeriumid
2. Taotluse kvaliteediga seotud kriteeriumid

Hindamine toimub skaalal 1–4, kus 4 – väga hea, 3 – hea, 2 – rahuldav, 1 – puudulik. Lisaks rakendatakse taotluste hindamisel lävendit – kui taotlus saab koondhindeks¹⁹¹⁹ 2,5 või vähem, siis seda ei rahuldata.

Tabel 12. Meetme "Sotsiaalteenuste arendamine" hindamiskriteeriumid

Taotluse mõjuga seotud kriteeriumid		
Hindamiskriteerium ja osakaal	Kirjeldus	Skaala 1-4
1.1. Projekti vajalikkuse põhjendatus ja mõju - 20%	Hinnatakse seoseid vajaduste ja kavandatud tegevuste vahel. Kas tegevus toob endaga kaasa positiivse muutuse meetme sihtrühma jaoks.	1 – Projektis ei ole arenguvajadusi/kitsaskohti lahti mõtestatud, projekt ei too kaasa positiivset muutust meetme sihtrühma jaoks. 2 – Projektist võib aru saada, millist arenguvajadust/kitsaskohta lahendatakse, projekti ei too kaasa olulist positiivset muutust meetme sihtrühma jaoks. 3 – Projektis on arenguvajadus arusaadavalt välja toodud, projekt toob kaasa positiivse

		muutuse meetme sihtrühma jaoks. 4 – Projektis arenguvajadused ja lahendused on selgelt välja toodud, projekt toob kaasa olulise positiivse muutuse meetme sihtrühma jaoks.
1.2. Projekti sidusus strateegia meetme eesmärkidega 20%	Hinnatakse, kas ja kuivõrd on projekt seotud meetme eesmärkidega – kas ja mil määral aitab projekti elluviimine nende saavutamisele kaasa.	1 – Projekt ei panusta meetme eesmärkide täitmisesse. 2 – Projekt panustab ühe meetme eesmärgi täitmisesse. 3 – Projekt panustab kahe meetme eesmärgi täitmisesse. 4 – Projekt panustab kõigi kolme meetme eesmärgi täitmisesse.
1.3. Projekti panus horisontaalsete eesmärkide saavutamisse 10%	Hinnatakse, kas projekt panustab: - keskkonna- ja kliimasõbralike lahenduste rakendamisesse; - innovatsiooni; - koostöövõrgustike loomisesse ja arendamisesse - noorte aktiivsuse tõstmisesse.	1 – Projekt ei panusta horisontaalsete eesmärkide täitmisesse. 2 – Projekt panustab ühe eesmärgi täitmisesse. 3 – Projekt panustab kahe või kolme eesmärgi täitmisesse. 4 – Projekt panustab kõigi nelja eesmärgi täitmisesse.
1.5. Projekti tulemuste jätkusuutlikkus 5%	Kas projekti tegevused on kestlikud, finantsjärjepidevus tagatud, loodud teenus jätkusuutlik.	1 – Tegevused lõppevad projekti lõpuga. 2 – Projekti tulemused on vähesel määral kestlikud. 3 – Projekti tulemused on enamjaolt kestlikud. 4 – Projekti tulemused on jätkusuutlikud (näiteks teenuse osutamine jätkub ka peale projekti lõppu).

2. Taotluse kvaliteediga seotud kriteeriumid

Hindamiskriteerium ja osakaal	2024-2027	Skaala 1-4
2.1. Projekti tegevuskava selgus 15%	Hinnatakse, kas projekti tegevuskava on läbimõeldud ja tegevused vajalikud projekti eesmärgi saavutamiseks.	1 – Tegevuskava ei ole läbimõeldud, kavandatud tegevused ei aita kaasa eesmärgi saavutamisele. 2 – Tegevuskava on vähesel määral läbimõeldud. 3 – Tegevuskava on enamjaolt

		läbimõeldud. 4 – Tegevuskava on läbimõeldud, kavandatud tegevused aitavad saavutada projekti eesmärgi.
2.2. Projekti eelarve selgus ja kulude põhjendatus 15%	Hinnatakse, kas projekti eelarve on selge ja realistlik (sh kooskõlas projekti sisuga) ja kas tegevused on piisavalt kuluefektiivsed planeeritud tulemuste saavutamiseks.	1 – Eelarve ei ole selge ja realistlik, kulud ei ole põhjendatud. 2 – Eelarve on vähesel määral selge ja realistlik. 3 – Eelarve on enamjaolt selge ja realistlik. 4 – Eelarve on selge ja realistlik ning kulud põhjendatud.
2.3. Taotleja kogemus ja pädevus 15%	Kas taotlejal on varasem kogemus või kvalifikatsioon tegevuse elluviimiseks.	1 – Taotleja ja/või tema meeskonnaliikmete võimekus projekti ellu viia on väga väike – varasemad kogemused, teadmised ja oskused puuduvad. 2 – Taotlejal ja/või tema meeskonnaliikmetel on osaline võimekus projekti elluviimiseks. 3 – Taotlejal ja/või tema meeskonnaliikmetel on üldiselt võimekus projekti elluviimiseks olemas. 4 – Taotlejal ja/või tema meeskonnaliikmetel on varasem kogemus projektide elluviimisel, olemas on vajalikud teadmised ja oskused projekti tulemuslikuks elluviimiseks.

3. Strateegia seire

3.1. Seire korraldus

KKLM kogub ja analüüsib projektide seireandmeid strateegia elluviimise mõju hindamiseks.

Eristatakse kahte sorti näitajaid:

- Tulemusnäitajad, mis mõõdavad **eesmärkide täitmist** ja millele **on seatud sihttasemed**. Tulemusnäitajad jagunevad omakorda kaheks:
  - kohustuslikud tulemusnäitajad (EL seirenäitaja) – need tulenevad Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika strateegiakavast 2023–2027 (tähistatud lühendiga R...). Igale meetmele tuli valida vähemalt 1 kohustuslik tulemusnäitaja;
  - tegevusrühma poolt täiendavalt määratletud näitajad (KKLM seirenäitaja), mis aitavad mõista, kas ja kuivõrd on eesmärgid täidetud.
- Väljundnäitajad (KKLM seirenäitaja), mille osas **ei ole määratletud sihttasemeid**.

Tulemus- ja väljundnäitajaid kogutakse e-PRIA kaudu nii taotluse kui ka viimase maksetaotluse esitamisel. Seireandmete esitamine on taotlejale kohustuslik. Näitajaid arvestatakse kumulatiivselt meetmete kaupa.

Tulemusnäitaja “Toetatud ettevõtete sotsiaalmaksuga maksustatud summa kasv töötaja kohta” vajab täiendava informatsiooni kogumist 2-3 aastat pärast viimase maksetaotluse tegemist. Informatsiooni kogumise eest vastutab KKLM.

Tabel 13. Meede 1 tulemus- ja väljundnäitajad

Loodud töökohtade arv (R.37) ²⁰ , sihttase: 5	Kas projektiga luuakse uusi töökohti? JAH/EI? Kui JAH: Loodavate töökohtade arv	Kogutakse toetustaotlusega	EL seirenäitaja
	Kas projektiga loodi uusi töökohti? JAH/EI? Kui JAH: Loodud töökohtade arv	Kogutakse viimase maksetaotlusega	EL seirenäitaja
Säilitatud töökohtade arv	Kas projekt aitab olemasolevaid töökohti säilitada? JAH/EI? Kui JAH: Säilitatavate töökohtade arv	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
	Kas projekti tulemusel säilitati olemasolevaid töökohti? JAH/EI? Kui JAH: Säilitatud töökohtade arv	Kogutakse viimase maksetaotlusega	KKLM seirenäitaja

²⁰ Arvestatakse töökohti, mis on loodud enne viimase maksetaotluse esitamist.

Keskkonnakestlikkust ning kliimamuutuste leevendamist toetavate projektide arv (R.27), sihttase: 10	Kas tegemist on keskkonnakestliku ning kliimamuutuste leevendamise projektiga? JAH/EI	Kogutakse toetustaotlusega	EL seirenäitaja
Innovaatilisi lahendusi loovate projektide arv	Kas projektiga luuakse innovaatilisi lahendusi? JAH/EI	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
Noorte aktiivsuse tõstmisele suunatud projektide arv	Kas projekt on suunatud noorte aktiivsuse tõstmisele? JAH/EI	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
Koostöövõrgustike loomisele ja arendamisele suunatud projektide arv	Kas projekt on suunatud koostöövõrgustike loomisele ja arendamisele? JAH/EI	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
Toetatud ettevõtete sotsiaalmaksuga maksustatud summa kasv/töötaja kohta, sihttase: 10%	Kas projekti tulemusel kasvab ettevõtte sotsiaalmaksuga maksustatud summa töötaja kohta? JAH/EI Kui JAH: Taotlemisele eelneva majandusaasta sotsiaalmaksuga maksustatud summa töötaja kohta	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
	Kui JAH: Sotsiaalmaksuga maksustatud summa töötaja kohta 2 aastat pärast viimast maksetaotlust	Kogutakse 2-3 aastat pärast viimase maksetaotluse esitamist, eelmise lõppenud majandusaasta kohta	KKLM seirenäitaja
Uute/parendatud teenuste sh kogukonnateenuste arv	Mitu uut/parendatud teenust projekti tulemusel luuakse?	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
	Mitu uut/parendatud teenust projekti tulemusel loodi?	Kogutakse viimase maksetaotlusega	KKLM seirenäitaja
Uute/parendatud kohalikul eripäral/ressursil baseeruvate teenuste arv	Mitu uut/parendatud kohalikul eripäral /ressursil baseeruvat teenust projekti tulemusel luuakse?	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja

	Mitu uut/parendatud kohalikul eripäral/ressursil baseeruvat teenust projekti tulemusel loodi?	Kogutakse viimase maksetaotlusega	KKLM seirenäitaja
Uute/parendatud toodete arv	Mitu uut/parendatud toodet projekti tulemusel luuakse?	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
	Mitu uut/parendatud toodet projekti tulemusel loodi?	Kogutakse viimase maksetaotlusega	KKLM seirenäitaja
Uute/parendatud kohalikul eripäral/ressursil baseeruvate toodete arv	Mitu uut/parendatud kohalikul eripäral/ressursil baseeruvat toodet projekti tulemusel luuakse?	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
	Mitu uut/parendatud kohalikul eripäral/ressursil baseeruvat toodet projekti tulemusel loodi?	Kogutakse viimase maksetaotlusega	KKLM seirenäitaja
Korrastatud/rajatud taristuobjektide arv	Mitu taristuobjekti projekti käigus rajatakse/korrastatakse?	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
	Mitu taristuobjekti projekti käigus rajati/korrastati?	Kogutakse viimase maksetaotlusega	KKLM seirenäitaja
Ühistegevustes osalenute arv (kogutakse ühistegevuste puhul)	Mitu inimest ühisprojekti tegevustes osaleb?	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
	Mitu inimest ühisprojekti tegevustes osales?	Kogutakse viimase maksetaotlusega	KKLM seirenäitaja

Tabel 14. Meede 2 tulemus- ja väljundnäitajad

Keskkonnakestlikkust ning kliimamuutuste leevendamist toetavate projektide arv (R.27), sihttase: 5	Kas tegemist on keskkonnakestliku ning kliimamuutuste leevendamise projektiga? JAH/EI	Kogutakse toetustaotlusega	KOM seirenäitaja
Innovaatilisi lahendusi loovate projektide arv	Kas projektiga luuakse innovaatilisi lahendusi? JAH/EI	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja

Noorte aktiivsuse tõstmisele suunatud projektide arv	Kas projekt on suunatud noorte aktiivsuse tõstmisele? JAH/EI	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
Koostöövõrgustike loomisele ja arendamisele suunatud projektide arv	Kas projekt on suunatud koostöövõrgustike loomisele ja arendamisele? JAH/EI	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
Loodus- ja kultuuripärandi säilitamise, arendamise ja esitlemisega seotud projektide arv	Kas projekt on seotud loodus- ja kultuuripärandi säilitamise, arendamise ja esitlemisega? JAH/EI	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
Jätkusuutlike mainekujundus- /turundusprojektide arv	Kas tegemist on jätkusuutlikku mainekujundus või turundusprojektiga? JAH/EI	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
Uute/parendatud avalikus ruumis paiknevate objektide arv	Mitu uut/parendatud avalikus ruumis paiknevat objekti projekti tulemusel luuakse?	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
	Mitu uut/parendatud avalikus ruumis paiknevat objekti projekti tulemusel loodi?	Kogutakse viimase maksetaotlusega	KKLM seirenäitaja
Uute/parendatud teenuste sh kogukonnateenuste arv	Mitu uut/parendatud toodet projekti tulemusel luuakse?	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
	Mitu uut/parendatud toodet projekti tulemusel loodi?	Kogutakse viimase maksetaotlusega	KKLM seirenäitaja
Ühistegevustes osalenute arv	Mitu inimest ühisprojekti tegevustes osaleb?	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
	Mitu inimest ühisprojekti tegevustes osales?	Kogutakse viimase maksetaotlusega	KKLM seirenäitaja

Tabel 15. Meede 3 tulemus- ja väljundnäitajad

Ühis- ja koostöötegevuste arv, sihttase: 4	Mitu projekti läbi viidi?	Kogutakse toetustaotlusega	EL seirenäitaja
Ühis- ja koostöötegevuses osalenud partnerite arv	Mitu partnerit projektis osaleb?	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
Ühis- ja koostöötegevustes osalenute arv	Mitu inimest projekti tegevustes osales?	Kogutakse viimase makstaotlusega	KKLM seirenäitaja

Tabel 16. Meede 4 tulemus- ja väljundnäitajad

Miniprojektide arv, sihttase: 38	Mitu miniprojekti ellu viidi?	Kogutakse RTK-le esitatava maksetaotlusega	RTK seirenäitaja
Miniprojekti tegevustes osalejate arv, sihttase: 380	Mitu inimest projekti tegevustes osaleb?	Kogutakse KKLM-le esitatava toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja
	Mitu inimest projekti tegevustes osales?	Kogutakse KKLM-le esitatava maksetaotlusega	KKLM seirenäitaja
Ühiskondlikku teadlikkust ja kogukondade valmisolekut tõstvate projektide arv, sihttase: 5	Kas tegemist on ühiskondlikku teadlikkust ja kogukondade valmisolekut tõstva projektiga? JAH/EI	Kogutakse toetustaotlusega	KKLM seirenäitaja

Strateegia seiret ja hindamist korraldab KKLM juhatus ja tegevusi viib ellu tegevmeeskond ja/või välisekspert. Strateegia seire ja hindamine on kavandatud kahel tasandil:

Strateegia jooksev seire

Üldkoosolekul antakse iga-aastaselt ülevaade strateegia elluviimise edenemisest, sh seatud moodsuste täitmisest ning strateegia eelarve kasutamisest.

Projektitoetuste kasutamise ülevaates tuuakse välja eraldatud ja välja makstud projektitoetuste maht ning PRIA poolt kogutud tulemus- ja väljundnäitajad. Tegevusrühma eelarve täitmise ülevaates tuuakse välja organisatsiooni rahaline seis, sh tegevusrühma toetuse laekumine, tegevuskulud liikide kaupa, ühis- ja koostööprojektide eelarvete kasutamine, omatulu jms. Finantsseire annab adekvaatset infot KKLM rahalise olukorra kohta, võimaldades vajadusel tegevustes korrekture teha.

Seirearuandest lähtuvalt valmistatakse üldkoosolekule iga-aastaselt ette rakenduskava ning tegevusrühma tegevuskava- ja eelarve, millega täpsustatakse strateegia

elluviimiseks läbiviidavaid tegevusi. Rakenduskavas määratletakse LEADER-programmi taotlusvoorude toimumise ajad ja eelarve ning meetme täpsem kirjeldus. Tegevuskava kajastab KKLM kõiki tegevussuundi, eelarves tuuakse välja tegevuskulud kululiikide kaupa.

Strateegia hindamine

Rahastusperioodi lõpus tehakse põhjalikum seire juba ellu viidud projektide tegelike tulemuste ja väljundite hindamiseks.

Vastavalt vajadusele võib strateegia lõpphindamise käigus viia läbi küsitlusi, intervjuusid jm uuringuid. Aruandes kirjeldatakse strateegia elluviimisel tekkinud takistusi ja nende võimalikke lahendusi ning tulevikuvajadusi.

Lõpphindamine on aluseks järgmise strateegiaperioodi kujundamisele.

Tabel 17. Strateegia seire ja hindamine

	Strateegia jooksev seire	Strateegia hindamine
Korraldaja	KKLMi juhatus	KKLMi juhatus
Tegija	Tegevmeeskond	Tegevmeeskond/välisekspert
Alusandmed/ seire sisu	<ul style="list-style-type: none"> • Projektitoetuste kasutamise edenemine. • Tegevusrühma toetuse kasutamise edenemine. • Projektide panus strateegia tulemus- ja väljundnäitajate saavutamisse (e-PRIA).. 	<ul style="list-style-type: none"> • Iga-aastased seirearuanded. • KKLM poolt täiendavalt kogutud tulemus- ja väljundnäitajad. • Vastavalt vajadusele küsitlused, intervjuud, jm uuringud.
Tegevuse pidevus	Pidev	1 kord
Aruandeperiood	Aasta	5 aastat
Aruande otstarve	<ul style="list-style-type: none"> • Rakenduskava ettevalmistamine. • Tegevusrühma tegevuskava ja eelarve ettevalmistamine. • Strateegia muutmise vajaduse hindamine. 	<ul style="list-style-type: none"> • Strateegia elluviimise lõpliku mõju hindamine. • Järgmise strateegiaperioodi kujundamine.

3.2. Strateegia muutmine

Strateegia uuendamise ja muutmise vajadust hindab KKLM juhatus iga-aastaselt vastavalt seire tulemustele. Vajadusel valmistab juhatus üldkoosolekule ette põhjendatud ettepaneku strateegia muutmiseks. Kui tegemist on tehniliste täiendustega töö paremaks korraldamiseks, arutatakse muutmist vaid juhatuse koosolekul.

Strateegiaperioodi lõpus algatatakse uue strateegia koostamine vastavalt Euroopa Liidu ja riiklikele raamdokumentidele.

Lisa 3. Strateegia koostamise protsess

Strateegia koostamine hõlmas viite tegevusblokki, milleks olid:

1. Lõppeva perioodi mõju-uuring

Mõju-uuringu eesmärk oli hinnata MTÜ Kodukant Läänemaa strateegia aastateks 2014-2020+ elluviimist, sh hinnata, kuidas on LEADER meetmete kaudu perioodil 2014-2021 toetatud projektid aidanud kaasa strateegias seatud eesmärkide täitmisele. Kuigi programmi periood algas 2014. aastal, hakati toetusi jagama alates 2016. aastast, seega hõlmab hindamine kõiki LEADER projekte, mis on lõpetatud perioodil 2016-2021. Mõju-uuring viis läbi Civitta Eesti AS-i poolt perioodil mai-september 2022.

2. Tegevuspiirkonna analüüs

Analüüs hõlmas andmekogumist ja analüüsi piirkonna asustuse ja maakasutuse, rahvastiku, ettevõtluse jt sotsiaal-majanduslike näitajate kohta. Andmetena kasutati avalikest allikatest, uuringutest kättesaadavat infot ja Statistikaameti andmepäringut. Muuhulgas koostati piirkonnale ka elanikkonna rahvastikunäitajate analüüs, mille väljundiks on rahvaarvu muutused olulistes vanuserühmades.

Kvantitatiivse analüüsi koostas HeiVäl OÜ.

3. KKLM liikmeskonnalt, hindamiskomisjonilt, sihtgruppide esindajatelt ja laiemalt avalikkuselt sisendi kogumine

Kaasamise kokkuvõte on esitatud Tabel 18.

4. Juhtrühma arutelud

Strateegia koostamist koordineeris juhtrühm, kelle ülesandeks oli vahekokkuvõtete ja -otsuste tegemine. Vastavalt eelmistest etappidest saadud sisendile koostas KKLM tegevmeeskond ja juhatus esialgsed visiooni, missiooni ja eesmärkide sõnastused, samuti mõõdetavad indikaatorid ja kavandatavad meetmed, mis juhtrühmas detailselt läbi arutati. III ja IV juhtrühma seminaridesse kaasati ka KKLM liikmeskond.

5. Tekstiloome

6. Strateegia uuendamine

Strateegiat on uuendatud strateegia järelvalve tulemuste põhjal, meetme "Sotsiaalteenuste arendamine" täpsustamiseks ning määrusega "LEADER kohaliku arengu strateegia 2023–2027 rakendamine" vastavusse viimiseks.

Tabel 18. Strateegia raames läbi viidud kaasamise kokkuvõte

Kuupäev	Tegevus	Koht, osalejad
26.01.2022	KKLM üldkoosolek Strateegia koostamise tegevuskava ja eelarve kinnitamine	Uuemõisas, 54 osalejat
25.05.2022	Kohtumine sotsiaalvaldkonna esindajateja Esialgse sisendi saamine Sotsiaalfond+ meetme loomiseks	Haapsalus, 11 osalejat Organisatsioonid: Risti hooldekodu, SA Haapsalu Hoolekandekeskus, Omastehooldajate tugigrupp, SA Läänemaa Haigla hooldekodu, Haapsalu LV sotsiaalosakond, Lääne-Nigula sotsiaalhoolekande osakond, Läänemaa naiste tugikeskus, Lääne-Nigula valla Ukraina sõjapõgenike koordinaator
23.-31.08.2022	Strateegia koostamise avaüritus + ideekorje Strateegia koostamisest teavitamine, lõppeva perioodi mõju-uuringu tutvustamine ja uue strateegia jaoks sisendi küsimine	23.08. Aukülas, 10 osalejat 24.08. Kullamaal, 14 osalejat 25.08. Vormsil, 9 osalejat 30.08. Lihulas, 9 osalejat 31.08. Linnamäel, 19 osalejat
08.-28.09.2022	Telefoniintervjuud kohalike ettevõtjatega	18 osalejat
23.09.2022	Strateegia juhtrühma I seminar Tegevuspiirkonna analüüsi ja lõppeva perioodi mõju-uuringu tutvustamine. SWOTi ja visiooni koostamine.	Haapsalus, 15 osalejat
29.09.2022	KKLM üldkoosolek Strateegia eelnõu tutvustamine	Veebis, 42 osalejat
25.11.2022	Strateegia juhtrühma II seminar Visiooni täpsustamine ja meetmete eesmärkide kokkuleppimine	Haapsalus, 15 osalejat
13.12.2022	Sotsiaalfond+ meetme arutelu SWOTi ja visiooni täpsustamine, meetme väljatöötamine	Haapsalus, 17 osalejat Organisatsioonid: Lääne Maakonna Spordiliit, Vabatahtliku Seltsilise programm,

		RTK, KOVide haridus- ja sotsiaalvaldkonna esindajad, Läänemaa Puuetega Laste Vanemate Ühendus, Omastehooldajate tugigrupp, EELK Ridala Püha Maarja Magdaleena kogudus, Läänemaa Naiste Tugikeskus, Risti ja Oru hooldekodud
05.01.2023	Elukeskkonna ja Sotsiaalfond+ meetme arutelu Lääneranna vallas	Lihulas, 12 osalejat
13.01.2023	Strateegia juhtrühma ja liikmete III seminar Meede 1 ja Meede 2 väljatöötamine	Haapsalus, 13 osalejat
16.01.2023	Noorte teemaline arutelu	Haapsalus, 13 osalejat
19.01.2023	MTÜ Arenduskoda korraldatud rahvusvaheline LEADER koostööprojektide konverents	
Veebruar 2023	Hindamiskomisjoni küsitlus	Veebis, 11 vastajat
23.-30.01.2023	KKLM liikmete küsitlus	Veebis, 36 vastajat
24.-30.04.2023	Strateegia visiooni täpsustamise küsitlus	Veebis, 13 vastajat
05.05.2023	Strateegia juhtrühma IV ja liikmete seminar Strateegia eelnõu ülevaatamine ja täpsustamine	Haapsalus, 15 osalejat
25.05.2023	KKLM üldkoosolek Strateegia vastuvõtmine	Puise külas ja veebis, 40 osalejat
14.09.2023	KKLM üldkoosolek Strateegia järelevalve tulemuste sisseviimine	Uuemõisas ja veebis, 45 osalejat
26.02.2024	KKLM üldkoosolek Sotsiaalfond+ meetme muudatuste kinnitamine	Veebis, 49 osalejat
15.10.2024	KKLM üldkoosolek LEADER määrusest ja selle rakendamisest tulenevate muudatuste kinnitamine	Haapsalus ja veebis, 43 osalejat
05.06.2025	KKLM üldkoosolek Strateegia rakendamise käigus ilmnunud muudatuste sisseviimine	

Lisa 4. Strateegia seos teiste arengudokumentidega

Strateegia eesmärkide seadmisel on lisaks piirkonna arenguvajadustele ja -potentsiaalile lähtutud ka kõrgema tasandi (riik, maakond, omavalitsus) arengudokumentidest (Tabel 17).

Riikliku tasandi dokumentidest on välja toodud neli peamist:

1. Strateegia „Eesti 2035“ kui riigi põhiline strateegiline alus
2. Ühise põllumajanduspoliitika strateegiakava, mis on LEADER-meetme aluseks
3. Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava, mis on sotsiaalvaldkonna eesmärgi aluseks
4. Heaolu arengukava 2023–2030, mis sätestab sihid sotsiaalvaldkonnas

On eeldatud, et strateegiakava ja rakenduskava on juba arvesse võtnud muude valdkondade püüdlusi ja poliitikaid. Seega kooskõla nendega kindlustab vastavuse ka muude dokumentidega.

Tabel 19. Strateegia seosed teiste arengudokumentidega

Arengu-dokument	Eesmärk	Kodukant Läänemaa strateegia seos
Strateegia „Eesti 2035“²¹	Strateegilised sihid: <ol style="list-style-type: none"> 1. Arukas, tegus ja tervist hoidev inimene 2. Avatud, hooliv ja koostöömeelne ühiskond 3. Tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik majandus 4. Kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond 5. Uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riigivalitsemine	Strateegia panustab sihtide 1–4 saavutamisse. Määratletud on eesmärgid, mis adresseerivad tegevuspiirkonna ettevõtluse, elukeskkonna, koostöö ja sotsiaalteenuste arendamist.
Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika strateegiakava 2023–2027²²	Erieesmärk nr 8: <ul style="list-style-type: none"> • Edendada tööhõivet, majanduskasvu, soolist võrdõiguslikkust, sealhulgas naiste osalemist põllumajanduses, sotsiaalset kaasatust ja kohalikku arengut maapiirkondades,	Kodukant Läänemaa eesmärgid on suunatud LEADER sekkumise üldeesmärgi saavutamisse – toetatakse atraktiivse elukeskkonna loomist, kohalikke ressursse väärindavat ning kõrgemat lisandväärtust ning palgataset pakkuva ettevõtluse arendamist ning

²¹ <https://valitsus.ee/strateegia-est-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia>

²² <https://www.agri.ee/euroopa-liidu-uhise-pollumajanduspoliitika-strateegiakava-2023-2027>

	<p>sealhulgas ringbiomajandust ja säästvat metsamajandust</p> <p>LEADER-sekkumise üldeesmärk:</p> <ul style="list-style-type: none"> Maapiirkondades atraktiivse elu- ja ettevõtluskeskkonna ning aktiivsete ja ühtehoidvate kohalike kogukondade terviklik arendamine <p>Erieesmärgid:</p> <ol style="list-style-type: none"> Ettevõtluse arendamine, eelkõige uute tasuvate töökohtade ja/või innovaatiliste lahenduste kaudu. Kohalike kogukondade, elanike ning noorte tulevikuliidrite võimestamine. Teenuste kättesaadavuse parandamine, sh läbi kogukonnateenuse arendamise. Keskkonna- ja kliimasõbralike (sh bio- ja ringmajandust propageerivate) lahenduste välja töötamine ja rakendamine. Maaelu positiivse kuvandi säilitamine ja propageerimine, sh arukate külade edendamine. 	<p>aktiivsete ja uuenduslike kogukondade tekkimist.</p> <ol style="list-style-type: none"> Ettevõtluse arengut toetatakse ettevõtlusmeetme kaudu, innovaatiliste lahenduste rakendamine on toodud kõigi meetmete ülese horisontaalse eesmärgina. Kogukondade tugevdamisse panustavad elukeskkonna ja koostöö arendamise meetmed. Noorte aktiivsuse tõstmine⁴ on toodud kõigi meetmete ülese horisontaalse eesmärgina. Teenuste kättesaadavuse parandamist toetatakse läbi ettevõtluse ja elukeskkonna arendamise meetme Keskkonna- ja kliimasõbralike lahenduste rakendamine toodud kõigi meetmete ülese horisontaalse eesmärgina. Mainekujunduse ja arukate külade temaatikaga tegeleb elukeskkonna ja koostöö arendamise meede.
<p>Ühtekuuluvus- poliitika fondide rakenduskava perioodiks 2021–2027²³</p>	<p>Erieesmärk k:</p> <ul style="list-style-type: none"> Parandada võrdset ja õigeaegset juurdepääsu kvaliteetsetele, kestlikele ja taskukohastele teenustele, sealhulgas teenustele, 	<p>Erieesmärgi sekkumise eesmärkide saavutamiseks on KKLM strateegias määratletud eesmärgid:</p> <p>4.1. Piirkonnas on tagatud teenused ja tugitegevused</p>

²³ <https://pilv.rtk.ee/s/j6HZp9QFAjJM7a3>

	<p>millega parandatakse eluaseme ja isikukeskse hoolduse, sealhulgas tervishoiu kättesaadavust; ajakohastada sotsiaalkaitstesüsteeme, sealhulgas parandada juurdepääsu sotsiaalkaitsele, pöörates erilist tähelepanu lastele ja ebasoodsas olukorras olevatele rühmadele; parandada tervishoiusüsteemide ja pikaajalise hoolduse teenuste kättesaadavust (sealhulgas puuetega inimeste jaoks), tõhusust ja vastupanuvõimet.</p> <p>Sekkumise eesmärgid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pikaajalise hoolduse teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine ning hoolduskoormuse leevendamine. • Inimväärikuse tagamine ning sotsiaalse kaasatuse suurendamine. 	<p>väärikaks ning aktiivseks vananemiseks.</p> <p>4.2. Omastehooldajad ja puuetega ning erivajadusega inimeste lähedased tulevad paremini toime hoolduskoormusega</p> <p>4.3. Eakaid ja puuetega inimesi ning nende lähedasi koondavad katusorganisatsioonid ja tugigrupid on tugevad ja pakuvad professionaalset abi.</p> <p>Välja töötatud toetusmeede, mis on otseselt suunatud sotsiaalteenuste arendamisele, sh sotsiaalse kaasatuse suurendamisele.</p> <p>Meetmega adresseeritakse sekkumise mõlemat eesmärki.</p>
<p>Heaolu arengukava 2023–2030²⁴</p>	<p>Arengukavas on sätestatud alaeesmärgid, millest kaks on seotud sotsiaalvaldkonna meetmega:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nr 3: vanemaealised on ühiskonnas sotsiaalselt kaasatud, neile on tagatud võrdsed võimalused ning nad on majanduslikult hästi toimetulevad. • Nr 4: Eesti sotsiaalhoolekande korraldus toetab inimeste heaolu ja sotsiaalse turvatunde kasvu. 	<p>Eesmärkide saavutamisele kaasa aitamiseks on strateegias määratletud sotsiaalteenuste arendamise meede, mis adresseerib mõlemat.</p>

²⁴ <https://www.sm.ee/heaolu-arengukava-2023-2030>

<p>Haapsalu linna arengukava 2023-2036²⁵</p>	<p>Visioon:</p> <p>Haapsalu linn on aastal 2036 arenenud sotsiaalse ja tehnilise taristuga, moodsa elukeskkonnaga keskkonnasõbralik ja pereväärtusi hoidev omavalitsus, kus on säilinud miljööväärtuslik linnakeskkond, mitmekesise looduse ja piirkondliku omapäraga maapiirkond ning avalikud teenused on elanikele kodust kättesaadavas kauguses.</p> <p>Ettevõtluskeskkonna strateegiliseks eesmärgiks on: Haapsalu infrastruktuur, omavalitsuse poolt pakutavad teenused ja taristu motiveerivad Haapsallu elama asumist, eri liiki ettevõtete loomist ja nende jätkusuutlikku arendamist. Arenguvajadustena on mh toodud: Matsalu rahvusparki kui mahepiirkonna turundamine; pilliroo ja muda väärindamise ettevõtlusprojektide toetamine.</p> <p>Kultuuri arenguvajadustena tuuakse mh välja: Kultuuri- ja seltsimajade jätkuv välja arendamine multifunktsionaalseks kultuuritegevuseks; Kultuuri- ja seltsimajade energiasäästlikuks renoveerimine; ainelise kultuuripärandi hoidmise, arendamise ja tutvustamise toetamine.</p> <p>Spordi arenguvajadustena tuuakse mh välja: kodukoha lähedaste välitingimustes olevate kehakultuurivõimaluste pidev arendamine: mängu- ja spordiväljakud, välijõusaalid,</p>	<p>KKLM strateegias on erinevatel tasanditel arvestatud kõikide valla strateegia visioonis seatud eesmärkidega.</p> <p>Ettevõtluskeskkonna strateegiliste eesmärkidega tegeletakse KKLM ettevõtluse arendamise meetmes.</p> <p>Kultuuri, spordi, turismi, ja kogukonnatöö arenguvajadustega tegeletakse KKLM elukeskkonna arendamise meetmes.</p>
--	---	---

²⁵ <https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4041/1202/2020/Lisa1.pdf#>

	<p>kergliiklusteed, matkarajad, kettagolfirajad, supluskohad jne.</p> <p>Turismi arenguvajadustena tuuakse mh välja: Loodusturismi taristu (vaatetornid, märgistatud ja infotahvlitega matkarajad, telkimis- ja puhkekohad) arendamine.</p> <p>Kogukonnatöö valdkonna arenguvajadustena tuuakse mh välja: Seltsimajade hoonete muutmine energiasäästlikuks, ligipääsetavaks kõigile sihtgruppidele ja välja arendamine multifunktsionaalseteks tegevuskeskusteks; kogukonnateenuste arendamine.</p> <p>Sotsiaalse kaitse ja tervishoiu valdkonna arenguvajadustena tuuakse mh välja: uute teenuste arendamine soodustamaks isikute iseseisvat toimetulekut, võimalust osaleda ühiskonna- ja tööelus; hooldajate ja pereliikmete hoolduskoormuse vähendamine ning nende tööturule naasmise soodustamine; toimetulekut toetavad ennetavad tegevused; koostöö kogukondade, vabaühenduste ja huvigruppidega, vabatahtliku töö toetamine.</p>	<p>Sotsiaalse kaitse ja tervishoiu arenguvajadustega tegeletakse KKLM sotsiaalteenuste arendamise meetmes.</p>
<p>Lääne-Nigula valla arengukava 2022-2030²⁶</p>	<p>Visioon:</p> <p>Lääne-Nigula vald on head elu- ja töökeskkonda pakkuv ettevõtjasõbralik kohalik omavalitsus, kus on ühtehoidvad ja väärtustatud kogukonnad, rikkalik kultuuri- ja looduspärand ning paiknevad kogu Läänemaa elanikele</p>	<p>KKLM strateegia visioon on kooskõlas valla strateegia visiooniga. KKLM eesmärgid on vastavuses valla valdkonnaüleste eesmärkidega.</p>

²⁶ <https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4021/1202/2002/arengukava.pdf#>

	<p>tööhõivet pakkuvad puhke- ja tootmisalad ning ettevõtted.</p> <p>Lääne-Nigula valla visiooni elluviimiseks püstitatud neli valdkonnaülest eesmärki, mida toetavad valdkondlikud eesmärgid ja tegevussuunad:</p> <p>E1. Lääne-Nigula vald on atraktiivne elu- ja töökeskkond, luues eeldusi elanike arvu suurenemiseks.</p> <p>E2. Ettevõtjasõbalik, kõrge tööhõive ja tasuvate töökohtadega omavalitsus.</p> <p>E3. Hästi toimivad ning vajadustele vastavad taristud.</p> <p>E4. Avatud, innovaatiline ja kogukonda kaasav juhtimine.</p> <p>Alameesmärk E 1.1. Väljarände vähendamine ning Lääne-Nigula valda elama asumise propageerimine ja toetamine. Eesmärgi tegevussuundadeks on mh: kvaliteetsete ja kättesaadavate teenuste tagamine; Soodne ettevõtluskeskkond ja tasuvad töökohad; piirkondade eripärade väärtustamine, arendamine ja tutvustamine.</p> <p>Alameesmärk E 1.8.: Lääne-Nigula on paljude spordi- ja liikumisharrastuste võimalustega tervist väärtustav omavalitsus. Eesmärgi tegevussuundadeks on mh: olemasolevate spordiobjektide erinevate võimaluste maksimaalne kasutamine; Tervise- ja discgolfi radade, välijõusaalide, terviseväljakute, terviseradade rajamine valla piirkondade keskustesse.</p> <p>Alameesmärk E 1.9.: Vallas on mitmekesine kultuuri- ja</p>	<p>Elanikkonna arvu säilitamisega tegeletakse KKLM ettevõtluse ja elukeskkonna arendamise meetmes.</p> <p>Spordi- ja liikumisharrastuste võimaluste parandamisega tegeletakse KKLM elukeskkonna arendamise meetmes.</p> <p>Kultuuri- ja seltsielu võimaluste parandamisega tegeletakse</p>
--	--	--

	<p>seltsielu. Eesmärgi tegevussuundadeks on mh: ülevallaliste kultuurisündmuste korraldamine. kultuuritegevuse kättesaadavuse tagamine; kodanikuühenduste motiveerimine, toetamine ja nõustamine erinevatest projekteerimistest raha taotlemisel, avaliku huvi kandvate investeeringuprojektide omafinantseeringu tagamine vastavalt kehtestatud meetmetele; eri piirkondade kultuuripärandi kogumine ja säilitamine.</p> <p>Alameesmärk E 4.1. Tegusad ja kaasatud kogukonnad. Eesmärgi tegevussuundadeks on mh: külamajade, kultuurimajade, vabaajakeskuste toetamine, et nad kujuneksid mitmekülgse kultuurielu keskusteks.</p> <p>Alameesmärk E 1.6: Tagatud on iseseisev sotsiaalne toimetulek ja tõhus sotsiaalprobleemide ennetamine ja lahendamine. Eesmärgi tegevussuundadeks on mh: sotsiaalteenuste disain ja arendamine; koostöö kolmanda sektori organisatsioonidega sotsiaalteenuste tagamiseks; toetatakse eakate piirkondlikke seltse ja tegevusi.</p>	<p>KKLM elukeskkonna arendamise meetmes.</p> <p>Kogukondade võimestamisega tegeletakse KKLM elukeskkonna ja koostöö arendamise meetmes.</p> <p>Sotsiaalprobleemide ennetamise ja lahendamise tegeletakse KKLM sotsiaalteenuste arendamise meetmes.</p>
<p>Vormsi valla arengukava aastateks 2020-2023²⁷</p>	<p>Visioon:</p> <p>Vormsi on elujõulise ja ühtehoidva kogukonnaga ning parim elukeskkonda pakkuv saar oma looduse, rahu ja turvalisusega - omanäoline saar Läänemeres.</p> <p>Eesmärk 3: Vormsil on soodsad tingimused keskkonnasõbraliku</p>	<p>KKLM strateegia visioon on kooskõlas valla strateegia visiooniga.</p> <p>Ettevõtluskeskkonna arendamisega tegeletakse KKLM</p>

²⁷ <https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4030/1202/0026/Vormsi%20valla%20arengukava%202020-2030.pdf#>

	<p>ettevõtluse ja turismi arenguks. Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks on mh: kohaliku mahetootmise ning oma toodete arendamise ja turundamise soodustamine; loomemajanduse ettevõtete arengu soodustamine; IT-sektori ja teiste kaugtööd võimaldavate tegevusalade arendamiseks soodsa keskkonna loomine; Vormsi mainekujundus</p> <p>Eesmärk 5: Vormsi elanikele on tagatud kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavus. Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks on mh: päästevõimekuse tõhustamine ja tuletõrje veevõtukohtade rajamine; saare elanikele vajalike sotsiaalteenuste tagamine; eakate ühistegevuse võimaluste arendamine ja võimaluse piires tegevuse toetamine.</p> <p>Eesmärk 6: Vormsil tuntakse ja väärtustatakse oma kultuuripärandit ning saarel on vilgas kultuurielu. Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks on mh: koostöös omanikega kultuurilooliste objektide tähistamine ja hooldamine; kultuuritegevuse toetamine Vormsil; rahvatervise edendamise ja tervislike eluviiside propageerimine, noortesordi toetamine.</p>	<p>ettevõtluse arendamise meetmes.</p> <p>Teenuste arendamisega tegeletakse KKLM elukeskkonna arendamise meetmes.</p> <p>Kultuuripärandi väärtustamise ja kultuurielu arendamisega tegeletakse KKLM elukeskkonna arendamise meetmes.</p>
Länneranna valla arengukava 2018-2028²⁸	<p>Visioon:</p> <p>Puhtas ja turvalises elukeskkonnas tugeva ja kasvava kogukonnaga ühte hoidev traditsioone väärtustav vald.</p>	<p>KKLM strateegia visioon on kooskõlas valla strateegia visiooniga.</p>

²⁸ https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4221/0202/2005/Laaneranna_valla_ak_2018-2028.pdf#

	<p>Vallas on kõigi võimalustega inim- ja peresõbralik elukeskkond, mida iseloomustab eelkõige rahulikkus, turvalisus ja puhas loodus. Lapsed saavad hea hariduse, vanematel on võimalik tööd teha nii kohapeal kui ka kaugemal. Kõik olulised teenused on valla elanikele hästi kättesaadavad. Inimestele meeldib Lääneranna vallas elada.</p> <p>Ettevõtluseks on loodud mitmekesised võimalused ning kõik on võimalik. Sadamad ja lautrid võimaldavad väljapääsu merele, edukas põllumajandus ja tööstus, arenev turism ja puhkemajandus. Rakendust on leidnud valla asend Lääne-Eesti keskel, töödeldakse ja väärindatakse kohalikke maa- ja loodusvarasid, vald on tuntud mõnusa ja huvitavaid tegevusi pakkuva puhkekohana.</p> <p>Strateegiliste eesmärkide ja arengusuundadena on toodud:</p> <p>6.1. Haridus ja noorsootöö Julgustatakse noorte ettevõtlikkust, loovust ja ideede kasvamist. Toetatakse annete ja tugevuste avastamist ja arendamist. Noorte aktiivne kodanikuosalus on toetatud ning toetatakse noorte omaalgatusi.</p> <p>6.2. Kultuur, sport ja vaba aeg Spordi-, huvi- ja kultuuritegevus on väärtustatud ning selleks on loodud kohapealsed võimalused.</p> <p>Valla kultuuri-, haridusasutuste ja mittetulundusühingute ja organisatsioonide vahel toimub tihe koostöö.</p>	<p>Noorte aktiivsuse tõstmine on toodud kõigi KKLM meetmete ülese horisontaalse eesmärgina.</p> <p>Kultuuri-, spordi ja vaba aja võimaluste arendamisega tegeletakse KKLM elukeskkonna arendamise meetmes.</p> <p>Sotsiaalhoolekande ja tervishoiu arendamisega tegeletakse KKLM</p>
--	---	--

	<p>6.3. Sotsiaalhoolekanne ja tervishoid</p> <p>Vallas osutatakse erinevaid kvaliteetseid, valla elanikele kättesaadavad sotsiaalteenuseid paindlikult ja inimeste vajadusi arvestades.</p> <p>Ennetustegevused elanikkonna tervisekäitumise parendamiseks ja teadlikkuse tõstmiseks.</p> <p>6.4. Ettevõtlus</p> <p>Vallas on tugev ja jätkusuutlik ettevõtlus. Loodud on mitmekesised võimalused ettevõtluseks nii põllumajanduses, tööstuses ja tootmises kui ka puhke- ja turismimajanduses. Valla maa- ja loodusvarasid kasutatakse tõhusalt ja keskkonnasõbralikult. Kohalikud sadamad on rakendatud. Loodud on võimalused kaugtöö tegemiseks.</p> <p>Vald on puhkemajanduse ja turismi oluline sihtkoht.</p> <p>Valla loodus-, ajaloo- ja kultuuriväärtused on korrastatud ja tähistatud</p> <p>6.11. Kodanikuühiskond</p> <p>Vallas on aktiivne, järjepidev, mitmekesine ning erinevates valdkondades tegutsev ühis- ja seltsitegevus.</p> <p>Vallas toetatakse kodanikualgatust, piirkondlike kogukondade arengut ja tegevust, ühistegevust ja omaalgatust.</p>	<p>sotsiaalteenuste arendamise meetmes.</p> <p>Ettevõtluse arendamisega tegeletakse KKLM ettevõtluse arendamise meetmes.</p> <p>Kodanikuühiskonna aktiveerimisega tegeletakse KKLM elukeskkonna ja koostöö arendamise meetmes.</p>
Lääne maakonna-	<p>Visioon 2030+:</p> <p>Lääne maakond on mitmekesise loodusega ning omanäolise</p>	<p>KKLM strateegia visioon on kooskõlas maakonna strateegia visiooniga.</p>

<p>planeering 2030+ ²⁹</p>	<p>kultuuripärandiga meeldiv ja jätkusuutlik elukeskkond, kus hinnatakse inimese ja looduse vahelist tasakaalu.</p> <p>Majandusliku heaolu ja konkurentsivõime aluseks on motiveeritud ja ettevõtlikud inimesed ning majandustegevust toetav innovatiivne kohalikel ressurssidel baseeruv ettevõtluskeskkond.</p> <p>Lääne maakond on kaasaegse ja jätkusuutlikku infrastruktuuriga kiirete maismaa- ja mereühendustega maakond. Igale Läänemaa elanikule on kättesaadavad tema vajadustest lähtuvad teenused ja eneseteostust pakkuvad töökohad. Väärtustatakse omanäolise kultuuripärandi ja traditsioonide säilimist, looduslikku mitmekesisust ja avatust merele.</p>	
--	---	--

²⁹ https://maakonnaplaneering.ee/wp-content/uploads/2022/09/Laane-maakonnaplaneering-2030_muudetud.pdf